

**Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова**

Факультет економіки моря

Кафедра фінансів

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня – бакалавр

на тему: Управління кредитоспроможністю підприємства

Виконав: здобувач вищої освіти
IV курсу, групи 4441
Галузь знань 07 «Управління та
адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Аннаєв Еркін Сапарджановіч

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., професор Карась П. М.

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Факультет економіки моря

Кафедра фінансів

Освітній рівень – бакалавр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

Г.К. Рогов

“ ” 2022 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аннаєву Еркіну Сапарджановічу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління кредитоспроможністю підприємства

керівник роботи Карась П.М., к.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від

“ ” 2022 року №

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи

3. Вихідні дані до роботи дослідження вітчизняних та закордонних авторів в галузі фінансового аналізу та фінансового менеджменту, наукові статті. Базою для проведення аналізу є фінансові звіти ТОВ «С-Ко» за 2020-2021рр. надані ПАТ «ПриватБанк»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) теоретичні основи управління платоспроможністю і кредитоспроможністю підприємства; аналіз платоспроможності та кредитоспроможності ТОВ «С-Ко»; удосконалення управління кредитоспроможністю підприємства

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) елементи оцінки кредитоспроможності у взаємозв'язку; структура грошових надходжень від реалізації товарної продукції в ТОВ «С-Ко»; комплексний аналіз кредитоспроможності і платоспроможності; розрахунок інтегрованого показника фінансового стану ТОВ «С-Ко» за даними 2021 року; прогнозна потреба у фінансуванні підприємства у 2022р.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
4	Охорона праці		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення керівника роботи та узгодження теми		
2.	Складання плану та узгодження з керівником		
3.	Вивчення існуючих літературних джерел		
4.	Збір та систематизація інформації за темою роботи		
5.	Розробка теоретичного розділу		
6.	Розробка аналітичного розділу		
7.	Розробка проектного аналізу		
8.	Розробка спеціальних розділів		
9.	Розробка вступу, висновків, списку літератури		
10.	Розробка демонстраційного матеріалу та доповіді		
11.	Подання роботи рецензенту		

Здобувач вищої освіти _____ Аннаєв Е.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Карась П.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ	
КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Поняття кредитоспроможності підприємства	8
1.2. Якісні і кількісні критерії оцінки кредитоспроможності	13
1.3. Управління кредитоспроможністю підприємства	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВ «С-КО»	35
2.1. Економічна характеристика підприємства	35
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства	39
2.3. Комплексний аналіз кредитоспроможності підприємства.....	44
2.4. Аналіз кредитоспроможності за методикою ПАТ "ПриватБанк "	49
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ	
ПІДПРИЄМСТВА.....	55
3.1. Шляхи зниження кредитних ризиків та забезпечення підвищення	
платоспроможності підприємства	55
3.2. Визначення можливих обсягів залучення позикового капіталу	
підприємством без втрати платоспроможності.....	63
3.3. Вибір і обґрунтування раціональної структури капіталу підприємства.....	71
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ.....	81
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91
ДОДАТКИ	

ВСТУП

З розвитком кредитних відносин з'явилися певні проблеми стосовно несвоєчасного або неповного повернення кредитів. Саме тоді і з'явився термін „кредитоспроможність”. У нашій банківській практиці до кредитної реформи 1930-1932 р. кредитоспроможність трактувалася як здатність особи, поєднана з її можливостями, виправдати надану довіру та справно виконувати свої боргові зобов'язання. У світовій практиці кредитоспроможність є одним з основних показників при визначенні доцільності та умов кредитування. Ще наприкінці ХІ ст. Н.Х. Бунге в роботі "Теорія кредиту" приводить висловлення французького банкіра Ло: "Оказуючи довіру, ми звертаємо увагу на чесність клієнтів - вона переконує нас у тім, що ми не будемо обмануті; на їхнє мистецтво - воно дає нам надію, що вони не помиляться в розрахунках; на їхній рід занять - цим визначається надія на відсоток, що ми очікуємо". Сьогодні трактування терміну „кредитоспроможність” зводиться до наступного: це здатність підприємства своєчасно та повністю відповідати по своїм борговим зобов'язанням.

В підвищенні ефективності діяльності підприємства, зростанні його конкурентоспроможності та розробки фінансової стратегії підприємства важливу роль відіграє фінансовий аналіз, тому що результати аналізу допомагають у прийнятті оптимальних управлінських рішень власниками, інвесторами та кредиторами. Це визначає підвищення вимог до якості фінансового аналізу діяльності підприємства.

Все це зумовлює необхідність аналізу платоспроможності та кредитоспроможності підприємств та визначає актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення існуючих підходів до управління кредитоспроможністю підприємств та розробка на цій основі заходів щодо удосконалення фінансового управління підприємством.

В зв'язку з поставленою метою в роботі вирішуються наступні завдання:

- 1) розглянути поняття кредитоспроможності підприємства;
- 2) окреслити якісні і кількісні критерії та джерела інформації для проведення оцінки кредитоспроможності;
- 3) провести аналіз фінансового стану, кредитоспроможності базового підприємства;
- 4) запропонувати заходи щодо удосконалення управління кредитоспроможністю базового підприємства.

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є процес управління кредитоспроможністю підприємства.

Предметом дослідження є система методичного забезпечення оцінки кредитоспроможності підприємства та методи управління нею.

Теоретичною основою для виконання кваліфікаційної роботи стали дослідження вітчизняних та закордонних авторів в галузі фінансового аналізу та фінансового менеджменту, наукові статті. Базою для проведення аналізу є фінансові звіти ТОВ «С-Ко» за 2020-2021рр. надані ПАТ «ПриватБанк».

Структурно робота складається з чотирьох розділів, вступу, висновків, переліку використаної літератури та додатків і викладена на 99 сторінках.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, формулюється мета, завдання та визначається база дослідження.

В першому розділі розглянуто теоретичні основи управління кредитоспроможністю підприємства, визначаються критерії та джерела інформації для проведення оцінки платоспроможності та кредитоспроможності.

В другому – наведено характеристику діяльності ТОВ «С-Ко», проведено аналіз фінансового стану, кредитоспроможності підприємства. Розглянуто комплексну методику оцінки платоспроможності, що використовується світовими банками та методику ПАТ «ПриватБанк».

В третьому розділі запропоновано заходи щодо удосконалення управління кредитоспроможністю через впровадження системи заходів щодо зменшення ризику кредитування. Розроблено та обґрунтовано зміну структури

капіталу ТОВ «С-Ко» за рахунок залучення позикового капіталу в більших обсягах.

Четвертий розділ містить питання охорони праці на підприємстві. Висновки містять узагальнення проведених досліджень та основні рекомендації підприємству щодо удосконалення управління кредитоспроможністю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття кредитоспроможності підприємства

Стабільний фінансовий стан підприємства позитивно впливає на здійснення його господарської діяльності. Аналіз фінансового стану підприємства передбачає необхідність оцінки умов, які характеризують (формує) картину руху коштів (їх наявність на підприємстві, напрямки й обсяги витрат, забезпеченість грошових витрат власними ресурсами, наявність резервів тощо). З огляду на це, під час проведення аналізу фінансового стану пильну увагу треба приділяти аналізу платоспроможності підприємства, яка є найважливішою ознакою фінансової стійкості.

Платоспроможність — це здатність підприємства погасити борги в разі одночасного подання вимог про погашення боргів усіма кредиторами підприємства. Платоспроможним вважають підприємство, яке має достатні кошти для оплати всіх короткострокових зобов'язань і одночасного безперебійного здійснення процесу виробництва [17, 56].

Для визначення платоспроможності підприємства з урахуванням ліквідності його активів звичайно використовують баланс. Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнюванні активів, згрупованих за рівнем їхньої ліквідності, із сумами зобов'язань за пасивом, згрупованих за термінами їх погашення. Пасиви балансу за показником терміновості їх погашення можна розподілити так:

- П1 — найтерміновіші зобов'язання (кредиторська заборгованість);
- П2 — короткострокові пасиви (короткострокові кредити і позики);
- П3 — довгострокові кредити і позики, орендні зобов'язання і под.;
- П4 — постійні пасиви (власні кошти за винятком орендних зобов'язань і заборгованості перед засновниками).

Класифікація активів і пасивів балансу, їх зіставлення дають можливість оцінити ліквідність балансу.

Ліквідність балансу — це рівень покриття зобов'язань підприємства такими активами, строк перетворення яких на кошти відповідає строкові погашення зобов'язань [23, 47].

Аналізуючи платоспроможність підприємства, доцільно скласти також баланс ліквідності підприємства, який дає змогу чітко уявити структуру ліквідних активів [25, 311]. Такий баланс будується за принципом групування активів від найбільш до найменш ліквідних. При цьому до найбільш ліквідних коштів відносять: кошти в касі; кошти на поточному рахунку; цінні папери; інші кошти.

У разі необхідності термінового покриття боргів саме ці кошти можуть бути використані найперше.

До другої групи відносять активи із середнім строком реалізації (середньої ліквідності): готова продукція; дебіторська заборгованість; короткострокові фінансові вкладення.

До третьої групи належать активи повільної (утрудненої) реалізації: виробничі запаси; витрати майбутніх періодів; незавершене виробництво.

Разом усі ці групи відображають структуру 2-го розділу активу балансу.

До останньої, четвертої групи відносять активи, що важко реалізувати: основні засоби; нематеріальні активи; довгострокові фінансові вкладення; незавершене будівництво.

Отже, до четвертої групи входять усі статті 1 -го розділу активу балансу.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо:

- $A1 > П1$, тобто найліквідніші активи дорівнюють за величиною найтерміновішим зобов'язанням або перекривають їх;
- $A2 > П2$, тобто швидкоореалізовувані активи дорівнюють короткостроковим пасивам або перекривають їх;
- $A3 > П3$, тобто повільноореалізовувані активи дорівнюють довгостроковим пасивам або перекривають їх;

- $A4 < П4$, тобто постійні пасиви дорівнюють важкореалізовуваним активам або перекривають їх.

Одночасне дотримання перших трьох правил забезпечує обов'язкове виконання і четвертого, оскільки в тому разі, коли сукупність перших трьох груп активів більша або дорівнює сумі перших трьох груп пасивів балансу (тобто $[A1 + A2 + A3] > [П1 + П2 + П3]$), то четверта група пасивів обов'язково перекриє (або принаймні дорівнюватиме) четвертій групі активів (тобто $A4 < П4$). Останнє має глибокий економічний зміст, бо в такому разі гарантується важлива умова платоспроможності – наявність у підприємства власних оборотних коштів, що забезпечують безперебійний відтворювальний процес, а рівність постійних пасивів і важкореалізовуваних активів відображує нижню межу платоспроможності за рахунок власних коштів підприємства.

Як уже зазначалося, вищою формою стійкості підприємства є його спроможність розвиватися за умов змінного внутрішнього і зовнішнього середовища. Для цього підприємство повинно мати гнучку структуру фінансових ресурсів і за необхідності залучати позичкові кошти, тобто бути кредитоспроможним [16, 5].

Під кредитоспроможністю банківських клієнтів варто розуміти такий фінансово-господарський стан підприємства, що дає впевненість в ефективному використанні позикових засобів, здатність і готовність позичальника повернути кредит відповідно умовам договору. Вивчення банками різноманітних факторів, які можуть викликати непогашення кредитів, або, навпроти, забезпечують їхнє своєчасне повернення, представляють зміст банківського аналізу кредитоспроможності [11, 12].

При аналізі кредитоспроможності банки повинні вирішити наступні питання:

- 1) здатність позичальника виконати свої зобов'язання у встановлений термін;
- 2) готовність їх виконати.

На перше питання дає відповідь розбір фінансово-господарських сторін діяльності підприємств. Друге питання має юридичний характер, а також пов'язане з особистими якостями керівників підприємства.

Склад і зміст показників впливають із самого поняття кредитоспроможності. Вони повинні відбити фінансово-господарський стан підприємств із погляду ефективності розміщення й використання позикових коштів і всіх коштів взагалі, оцінити здатність і готовність позичальника робити платежі й погашати кредити в заздалегідь визначений строк. Здатність вчасно повертати кредит оцінюється шляхом аналізу балансу підприємства на ліквідність, ефективного використання кредиту й оборотного капіталу, рівня рентабельності, а готовність визначається за допомогою вивчення дієздатності позичальника, перспектив його розвитку, ділових якостей керівників підприємств.

У зв'язку з тим, що підприємства значно розрізняються за характером своєї виробничої й фінансової діяльності, створити єдині універсальні й вичерпні методичні вказівки по вивченню кредитоспроможності й розрахунку відповідних показників не представляється можливим. Це підтверджується практикою нашої країни. У сучасній міжнародній практиці також відсутні тверді правила на цей рахунок, тому що врахувати всі численні специфічні особливості клієнтів практично неможливо.

Підприємство може бути кредитоспроможним за наявності в нього передумов для одержання кредиту і здатності своєчасно повернути взятую позику з оплатою належних відсотків за рахунок прибутку й інших фінансових ресурсів. Кредитоспроможність тісно пов'язана з фінансовою стійкістю підприємства. Вона характеризується тим, наскільки акуратно (тобто в установлений термін і в повному обсязі) розраховується підприємство за раніше отримані кредити, чи може воно за необхідності мобілізувати кошти з різних джерел і т. п. Але головне, чим визначається кредитоспроможність, – це поточний фінансовий стан підприємства, а також можливі перспективи його

зміни. Якщо рентабельність підприємства знижується, зменшується також і його кредитоспроможність.

Низький рівень короткострокової ліквідності може призвести до позбавлення підприємства його контрагентами пільгових умов (знижок, відстрочення оплати, меншого позикового відсотка та ін.), а тому і до втрати ним потенційного прибутку. Брак ліквідності – це фактичний брак свободи вибору та свободи дій керівництва підприємства. Іще серйознішим наслідком неліквідності є неспроможність підприємства оплатити свої поточні борги і зобов'язання, що може призвести до вимушеного продажу довгострокових фінансових вкладень та інших активів, а в найгіршому разі – до банкрутства.

Отже, для власників підприємства проблеми з платоспроможністю можуть означати зниження дохідності, утрату контролю та часткову або повну втрату капіталовкладень. Якщо відповідальність власника є необмеженою, то збитки можуть поширитися й на інше його майно. Кредиторам неплатоспроможність позичальника загрожує затримкою сплати відсотків та основної суми боргу чи навіть частковою або повною втратою належних їм коштів. Нестійкий фінансовий стан підприємства впливає також і на його постачальників та споживачів продукції через невиконання ним відповідних контрактів [7, 189].

Одним з найважливіших показників, що застосовуються для визначення коефіцієнтів платоспроможності підприємства, є розмір його оборотного капіталу (оборотних коштів), що дорівнює сумі другого та третього розділів активу балансу. Це передовсім чистий оборотний капітал, що становить різницю між оборотними активами та поточними пасивами підприємства. Показник чистого оборотного капіталу використовується всіма внутрішніми та зовнішніми суб'єктами аналізу, бо він відображає безпеку кредиторів та резерв для фінансування непередбачуваних витрат.

Інтерпретація показників платоспроможності є найвідповідальнішим етапом аналізу, тому необхідно використовувати інформацію за кілька років, що дає змогу виявити динаміку та тенденцію їхньої зміни. Крім того, потрібно

розглядати їх у взаємозв'язку з іншими показниками діяльності підприємства (обсяги реалізації, прибуток тощо). Не можна виключати й можливості маніпуляції показниками платоспроможності з боку керівництва підприємства в кінці року внаслідок енергійнішого стягнення дебіторської заборгованості, зниження запасів оборотних фондів, відстрочення необхідних витрат, що спричиняє позірне тимчасове поліпшення цих показників і заводить в оману ділових партнерів.

1.2. Якісні і кількісні критерії оцінки кредитоспроможності

Кредитоспроможність – наявність у потенційного позичальника передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Інакше кажучи – це здатність підприємства в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Кредитоспроможність позичальника визначається показниками, що характеризують його акуратність при розрахунках за раніше отриманими кредитами, його поточне фінансове становище, спроможність у разі необхідності мобілізувати кошти з різних джерел, забезпечити оперативну трансформацію активів у грошові кошти [9, 154].

Перш ніж планувати залучення капіталу шляхом одержання банківської позички, фінансові служби підприємства повинні оцінити можливості отримання кредиту. Для цього доцільно провести аналіз відповідності параметрів діяльності підприємства критеріям кредитоспроможності, які вимагаються тим чи іншим банком.

Кожен банк розробляє власні критерії та методики оцінки кредитоспроможності позичальника. Систематизуємо найтипівіші підходи до оцінки кредитоспроможності підприємства.

У науково-практичній літературі здебільшого виокремлюють кількісні та якісні критерії кредитоспроможності. Кількісні критерії пов'язані з оцінкою

поточного та перспективного фінансового стану позичальника, а якісні виявляються на основі оцінки менеджменту підприємства та його ситуації на ринку факторів виробництва і збуту продукції. Взаємозв'язки між якісними та кількісними параметрами кредитоспроможності підприємства з погляду швейцарських фінансистів наведені на рис. 1.1

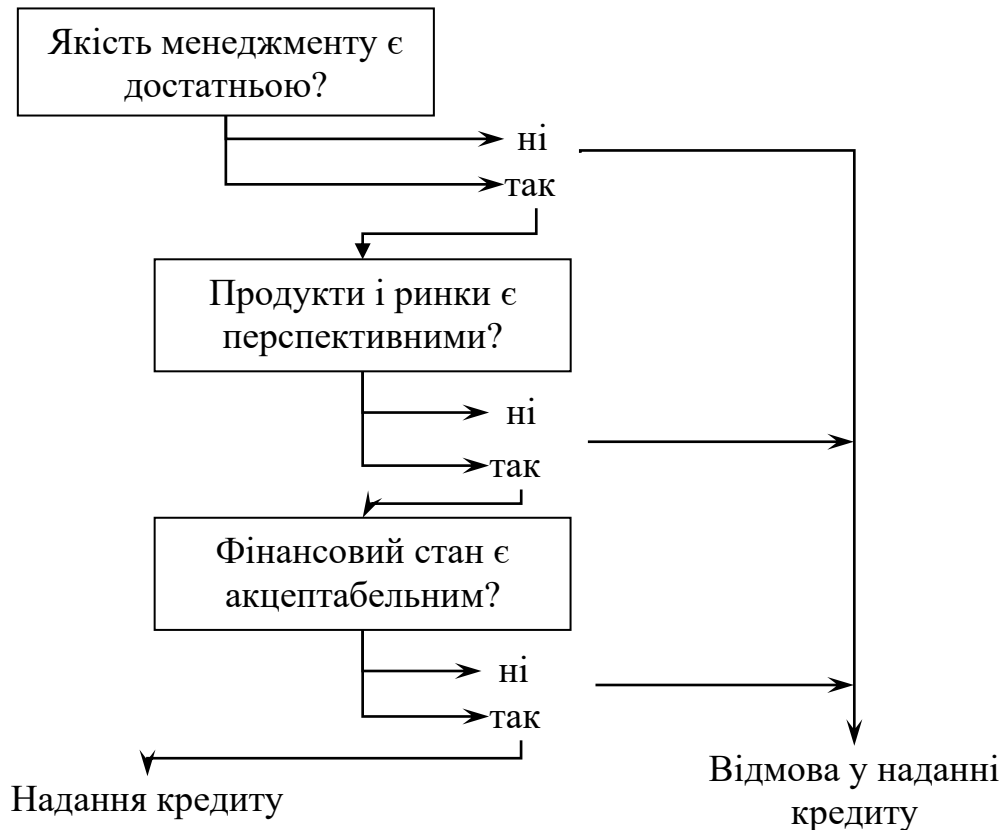

Рис. 1.1. Елементи оцінки кредитоспроможності у взаємозв'язку

У теорії і практиці немає єдності щодо пріоритетності того чи іншого елемента кредитоспроможності. Переважає думка, що кількісні та якісні чинники складають єдине ціле при оцінці потенційної здатності позичальника погасити заборгованість за кредитом.

З метою оцінки кількісних критеріїв проводиться аналіз поточного та перспективного фінансового стану підприємства. Головне завдання, яке ставить перед собою фінансовий аналітик, – прогнозування майбутньої платоспроможності підприємства. Для цього аналізуються всі можливі фактори, які можуть вплинути на платоспроможність. На практиці

використовуються різні моделі аналізу: дискримінантний та регресійний аналіз, комплексна оцінка на основі розрахунку окремих фінансових показників тощо.

Розглянемо найтипівіший підхід до оцінки фінансового стану підприємств, який застосовується провідними європейськими банками. В основі цього підходу лежить розрахунок таких основних блоків показників:

- ліквідності та платоспроможності;
- які характеризують структуру капіталу та майна підприємства;
- прибутковості та самофінансування (поточні та прогнозні);
- оборотності.

Завдяки аналізу робиться висновок про здатність підприємства обслуговувати свої борги. Об'єктивність висновків підвищується в результаті порівняння значень отриманих показників з рекомендованими, середньогалузевими, а також у динаміці.

Показники ліквідності та платоспроможності. Аналіз ліквідності підприємства ґрунтується на зіставленні відображених у балансі поточних платіжних зобов'язань підприємства та поточних активів. У теорії і практиці можна зустріти значну кількість показників ліквідності.

Показник абсолютної ліквідності характеризує платоспроможність підприємства на дату складання балансу і показує, яку частину короткострокових зобов'язань воно має можливість погасити негайно. Висновки щодо майбутньої платоспроможності позичальника на основі аналізу цього показника робити недоцільно. Однак при оцінці кредитоспроможності підприємства банк звертає увагу на потенційну платоспроможність позичальника. Саме тому рівень інформаційного навантаження показника ліквідності першого ступеня для банку є досить низьким. Надто високе значення цього показника негативно впливає на рентабельність підприємства, оскільки залучений капітал вкладається в неробочі активи, якими є грошові кошти та їх еквіваленти. Оптимальною вважається ситуація, коли показник абсолютної ліквідності знаходиться на рівні 0,2. З метою забезпечення стабільної поточної платоспроможності підприємства можуть формувати

резерви ліквідності (наприклад, поточні фінансові інвестиції) чи вдаватися до залучення контокорентних кредитів (овердрафту).

Значення показника ліквідності другого ступеня повинно дещо перевищувати 100%. Відношення монетарних оборотних активів (різниця між загальною сумою оборотних активів і запасів) та короткострокових зобов'язань повинно перевищувати одиницю. Зазначимо, що по підприємствах в європейських країнах середнє значення цього показника загалом є меншим за 100 % і перебуває на рівні 80-90 %. У середньому по вітчизняних підприємствах значення показника ліквідності другого ступеня становить близько 60-70 %. Показник характеризує очікувану платоспроможність підприємства в короткостроковому періоді, тобто періоді, що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за умови її своєчасного погашення.

Відношення короткострокових активів до короткострокових зобов'язань (показник покриття) є одним з тестів, на основі якого можна перевірити рівень дотримання золотого правила фінансування. Він характеризує платоспроможність підприємства в середньостроковому періоді. Значення цього показника має перевищувати 100%.

Коефіцієнт покриття необоротних активів довгостроковим капіталом показує, наскільки підприємство виконує умови золотого правила фінансування та золотого правила балансу. Він характеризує рівень дотримання фінансової рівноваги підприємства у коротко-та довгостроковому періодах. Значення цього показника повинно бути більшим за одиницю. Нормальною є ситуація, коли значення коефіцієнта знаходиться в межах 1,2-1,6. У такому разі підприємство можна вважати потенційно платоспроможним.

При зовнішньому аналізі проблема полягає в тому, що показники балансу не надають повної інформації про строковість окремих активів та пасивів. Отже, як додаткове аналітичне джерело слід використовувати розшифровки дебіторської та кредиторської заборгованості.

Розглянуті до цього показники належать до числа відносних показників. У разі необхідності фінансові аналітики можуть розраховувати абсолютний показник ліквідності – робочий капітал.

Показник робочого капіталу (Working capital) широко використовується при оцінці рівня ліквідності підприємств в англо-американській практиці фінансового аналізу та планування. Робочий капітал (або чисті оборотні активи) – це різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями (зі строком погашення до одного року). Він показує частину оборотних активів, що фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Одержані значення робочого капіталу дають змогу зробити висновки щодо:

- а) зміни резервів поточної ліквідності;
- б) наявного потенціалу довгострокового фінансування та довгострокової ліквідності.

За умови достатньої ліквідності запасів і дебіторської заборгованості, яку можна легко рефінансувати, наявність робочого капіталу у підприємства означає не лише його здатність виконати поточні зобов'язання, а й можливість для розширення операційної та інвестиційної діяльності. Прийнято вважати, що величина робочого капіталу повинна перевищувати 30 % загального обсягу оборотних активів підприємства. Від'ємне значення робочого капіталу означає, що показник ліквідності третього ступеня є меншим 100 %, тобто частина довгострокових активів профінансована за рахунок короткострокового капіталу, а отже, підприємство порушує правила фінансування і йому загрожує неплатоспроможність.

З метою об'єктивного прогнозування та забезпечення стабільної платоспроможності фінансові служби підприємства повинні застосовувати весь арсенал аналітичних засобів і вибирати найприйнятніші показники ліквідності для конкретних економічних умов.

Показники, які характеризують структуру капіталу та майна позичальника, наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Показники, які характеризують структуру капіталу та майна підприємства

Назва показника	Формула розрахунку
1. Коефіцієнт заборгованості	$\frac{\text{Позичковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$
2. Коефіцієнт незалежності (автономії)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$
3. Чиста заборгованість (нетто)	Позичковий капітал - монетарні поточні активи
4. Частка необоротних активів (%)	$\frac{\text{Необоротні активи}}{\text{Загальна сума активів}} \bullet 100\%$
5. Частка основних засобів у структурі активів (%)	$\frac{\text{Основні засоби}}{\text{Загальна сума активів}} \bullet 100\%$

Структура капіталу підприємства досить докладно характеризується під час розгляду вертикального правила фінансування. Висновки щодо задовільності показників структури капіталу та майна робляться на основі їх зіставлення із середньогалузевими значеннями. Якщо коефіцієнти заборгованості та фінансової незалежності є відносно стабільними і перебувають на рівні дещо вищому, ніж у середньому по галузі, то прийнято вважати, що ризики структури капіталу є низькими, а отже, за цим критерієм позичальник є кредитоспроможним. Якщо ж відповідні показники є суттєво нижчими за середньогалузеві або власний капітал характеризується від'ємним значенням, то структура капіталу такого позичальника вважається надто ризиковою. Кредит такому позичальнику або взагалі не видається або видається (за достатності інших параметрів кредитоспроможності) під завищені проценти.

Висновки щодо раціональності формування структури майна підприємства слід робити, враховуючи рівень дотримання правил фінансування, а також середньогалузевий рівень відповідних показників. Зважаючи на викривлену структуру формування активів вітчизняних підприємств, а також невідповідність балансової та реальної вартості майна, за

орієнтир доцільно брати показники відповідних галузей в економічно розвинутих країнах. Наприклад, середньогалузеве значення показника, який характеризує, частку основних засобів у структурі активів західноєвропейських підприємств, становить: по хімічній промисловості – близько 20%; харчовій – 35%; текстильній – 25%; оптовій торгівлі – 15%; роздрібній торгівлі – 20%.

Показники прибутковості та самофінансування. Здатність підприємства виконувати свої зобов'язання значною мірою залежить від рівня його прибутковості та самофінансування. Саме тому в процесі оцінки кредитоспроможності (особливо при наданні довгострокових кредитів) аналізують фактично досягнуті та прогнозні показники рентабельності, прибутку, Cash-flow. Ці показники дають змогу дати відповідь на два запитання:

- яку частку інвестицій, інших грошових видатків підприємство може фінансувати за рахунок результатів своєї діяльності;
- чи зможе підприємство виконати свої зобов'язання у майбутньому за рахунок внутрішніх фінансових джерел.

Окрім звітних даних у процесі аналізу вивчаються планові показники фінансових результатів, прогноз руху грошових коштів, фінансовий план тощо.

У теорії і практиці можна зустріти велику кількість абсолютних і відносних показників прибутковості та самофінансування. До абсолютних належать: чистий прибуток; прибуток до оподаткування; прибуток від операційної діяльності; операційний Cash-flow; вільний Cash-flow (FCF). Більшість з відносних показників ґрунтується на концепції рентабельності: рентабельність власного капіталу; рентабельність інвестицій; рентабельність активів; рентабельність основних засобів; рентабельність виробництва певного виду продукції тощо. Підкреслимо, що залежно від потреб фінансового аналітика показники рентабельності розраховуються з використанням різної бази: прибуток від операційної діяльності; прибуток до оподаткування; чистий прибуток; Cash-flow тощо.

Зрозуміло, що, оцінюючи кредитоспроможність позичальника, кредитні експерти підбирають свій каталог показників, які, на їхню думку, дозволяють дійти найоб'єктивніших висновків про потенційну здатність підприємства виконувати свої зобов'язання за рахунок внутрішніх фінансових джерел. У табл. 1.2 наведено найпоширеніші із згаданих показників.

У процесі оцінки кредитоспроможності позичальника отримані показники прибутковості аналізуються в динаміці, а також у зіставленні із середньогалузевими значеннями та за окремими видами економічної діяльності. На основі цього робиться висновок про їх достатність. Показники рентабельності основної діяльності, активів, інвестицій порівнюють також із процентною ставкою, за якою залучається кредит. Зрозуміло, що у разі перевищення процентної ставки над плановими показниками рентабельності у підприємства можуть виникнути труднощі із виконанням зобов'язань.

Таблиця 1.2

Показники рентабельності та самофінансування підприємства

Назва показника	Формула розрахунку
1. Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \cdot 100\%$
2. Операційна рентабельність продажу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чиста виручка від реалізації}} \cdot 100\%$
3. Рентабельність основної діяльності	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \cdot 100\%$
4. Рентабельність інвестицій (ROI)	$\frac{\text{Чистий прибуток} + \text{проценти за кредит}}{\text{Інвестований капітал}} \cdot 100\%$
5. Рентабельність активів	$\frac{\text{Чистий прибуток} + \text{проценти за кредит}}{\text{Сума активів (середньорічна)}} \cdot 100\%$
6. Чистий грошовий потік на одиницю власного капіталу	$\frac{\text{Cash - flow (операційний)}}{\text{Власний капітал}} \cdot 100\%$

Назва показника	Формула розрахунку
7. Показник самофінансування інвестицій (%)	$\frac{\text{Cash - flow (операційний)}}{\text{Приріст оборотних активів}} \cdot 100\%$
8. Чиста Cash-flow маржа (%)	$\frac{\text{Cash - flow (операційний)}}{\text{Чиста виручка від реалізації продукції}} \cdot 100\%$
9. Чистий грошовий потік на одиницю активів	$\frac{\text{Cash - flow (операційний)}}{\text{Сума активів}} \cdot 100\%$

Показники оборотності. Ця група показників характеризує ефективність управління грошовими потоками підприємства, в т. ч. оборотними активами, кредиторською, дебіторською заборгованістю тощо.

Алгоритми розрахунку основних показників оборотності наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Показники оборотності підприємства

Назва показника	Формула розрахунку
1. Оборотність інвестованого капіталу	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Сума інвестицій}}$
2. Тривалість погашення заборгованості за рахунок операційної діяльності (періодів)	$\frac{\text{Позичковий капітал (нетто)}}{\text{Cash-flow (операційний)}}$
3. Термін обігу обігових коштів за певний період (днів)	$\frac{\text{Середні залишки обігових коштів}}{\text{Чиста виручка від реалізації}} \cdot \text{Тривалість періоду}$
4. Коефіцієнт оборотності (кількість оборотів у періоді)	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середні залишки обігових коштів}}$
5. Термін обертання дебіторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Залишки дебіторської заборгованості}}{\text{Чиста виручка від реалізації}} \cdot \text{Тривалість періоду}$
6. Термін обігу кредиторської заборгованості (днів)	Залишки кредиторської

	заборгованості Чиста виручка від реалізації	· Тривалість періоду
7. Термін обігу запасів (днів)	Залишки запасів Чиста виручка від реалізації	· Тривалість періоду

Платоспроможність – це здатність підприємства погасити борги в разі одночасного подання вимог про погашення боргів усіма кредиторами підприємства. Платоспроможним вважають підприємство, яке має достатні кошти для оплати всіх короткострокових зобов'язань і одночасного безперебійного здійснення процесу виробництва.

Технологію розрахунку основних показників платоспроможності та ліквідності підприємства подано в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Технологія розрахунку показників платоспроможності

№ з/п	Показник	Норматив	Технологія розрахунку	
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності, K_1	понад 0,2	[Ф. № 1 (ряд. 1165 + ряд. 1160)] : [Ф. № 1 ряд. 1695]	[Грошові кошти в касі та на поточному (валютному) та інших рахунках + Цінні папери] : [Сума короткострокових зобов'язань]
2	Проміжний коефіцієнт ліквідності, K_2	понад 0,7	[Ф. № 1 (ряд. 1165 + ряд. 1160 + ряд. 1170 + Σ (ряд. від 1125 до 1155))] : [Ф. № 1 ряд. 1695]	[Грошові кошти в касі та на поточному (валютному) та інших рахунках + Цінні папери + Сума дебіторської заборгованості] : [Сума короткострокових зобов'язань]
3	Коефіцієнт покриття (платоспроможності), K_3	понад 2	[Ф. № 1 ряд. 1195] : [Ф. № 1 ряд. 1695]	[Матеріальні і грошові оборотні активи (ресурси) : [Короткострокові зобов'язання +

				Розрахунки та інші пасиви]
4	Коефіцієнт загальної платоспроможності, K_4	позитивною є тенденція до зростання	[Ф. № 1 ряд. 1195] : [Ф. № 1 (ряд. 1595 + 1695)]	[Вартість оборотних активів] : [Загальна сума зобов'язань]
5	Коефіцієнт загальної ліквідності, K_5	понад 1	[Ф. № 1 (ряд. 1165 + ряд. 1160)] : [Ф. № 1 ряд. 1695]	[Грошові кошти в касі та на поточному (валютному та інших) рахунках + Цінні папери + Сума дебіторської заборгованості + Вартість виробничих запасів] : [Сума короткострокових зобов'язань]

Для інтегральної оцінки рівня платоспроможності підприємства можна рекомендувати методику Credit-Men, розроблену французьким економістом Ж. Депаляном. Вона базується на визначенні п'яти основних коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт швидкої ліквідності (K_1):

$$K_1 = \frac{\text{Дебіторська заборгованість} + \text{Грошові кошти готівкою та на рахунках}}{\text{Короткострокова кредиторська заборгованість}} \quad (1.1)$$

2. Коефіцієнт кредитоспроможності (K_2):

$$K_2 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Сума довго, середньо та короткострокової кредиторської заборгованості}} \quad (1.2)$$

3. Коефіцієнт імобілізації власного капіталу (K_3):

$$K_3 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Залишкова вартість необоротних активів}} \quad (1.3)$$

4. Коефіцієнт оборотності запасів (K_4):

$$K_4 = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середня вартість виробничих запасів}} \quad (1.4)$$

5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (K_5):

$$K_5 = \frac{\text{Валова виручка від реалізації продукції}}{\text{Сума дебіторської заборгованості клієнтів + Отримані векселі}} \quad (1.5)$$

Для кожного показника визначають нормативну величину на основі галузевої специфіки та інформації про стан цільових ринків, а потім визначають загальний показник платоспроможності:

$$N = 25 \times R_1 + 25 \times R_2 + 10 \times R_3 + 20 \times R_4 + 20 \times R_5$$

де $R_{1,2,3,4,5}$ — порівняльний індекс розрахований за таким алгоритмом:

$$R_i = \frac{\text{Значення коефіцієнта підприємства, діяльність якого аналізують}}{\text{Нормативне значення коефіцієнта}} \quad (1.6)$$

Якщо N дорівнює 100, то фінансова ситуація на підприємстві вважається нормальною, що означає нормальний рівень платоспроможності. Якщо N більше чи менше 100, то платоспроможність підприємства є сумнівною та потребує ретельнішого дослідження.

Використання запропонованих критеріїв дозволить всебічно проаналізувати платоспроможність та кредитоспроможність підприємства та реально оцінити ризик співпраці з ним.

1.3. Управління кредитоспроможністю підприємства

Оскільки більшість наступних розрахунків базуватиметься на основних формах фінансової звітності, доцільно, на наш погляд, подати загальну характеристику джерел інформації про активи, зобов'язання і власний капітал. Однією з форм фінансової звітності є баланс – статистична таблиця, єдина з усіх форм фінансової звітності, яку складають на певну дату, а не за період. У міжнародній практиці датою балансу є дата закінчення фінансового року, який може не збігатися з календарним. В Україні традиційно бухгалтерську звітність підприємства складали на початок нового календарного року. Згідно із Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» календарний рік залишається звітним періодом для складання фінансової звітності, і передбачається складання балансу підприємства станом на кінець останнього дня кварталу (року).

Оцінка елементів фінансових звітів — це процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів у балансі та у звіті про фінансові результати. Це передбачає вибір певної бази оцінки. У фінансових звітах використовують різноманітні бази оцінки в різних комбінаціях, а саме:

- історична (фактична, звітна) собівартість. Активи відображаються в сумі сплачених колись грошових коштів чи їхніх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації, виданої, щоб їх придбати. Зобов'язання відображаються в сумі надходжень, отриманих в обмін на ці зобов'язання, або за певних інших обставин (наприклад, щодо податків на прибуток) — у сумі грошових коштів чи їхніх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені з метою погашення зобов'язання під час звичайної діяльності підприємства.

- поточна собівартість. Активи відображаються в тій сумі грошових коштів або їхніх еквівалентів, яку було б сплачено в разі придбання такого самого або еквівалентного активу сьогодні. Зобов'язання відображаються в недисконтованій сумі грошових коштів або їхніх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент.

- вартість реалізації (погашення). Активи відображаються в сумі грошових коштів або їхніх еквівалентів, яку можна було б сьогодні отримати через продаж активу в ході звичайної реалізації. Зобов'язання відображаються за вартістю їх погашення, тобто в недисконтованій сумі грошових коштів або їхніх еквівалентів, що її, як очікується, буде сплачено для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

- теперішня вартість. Активи відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутніх чистих надходжень грошових коштів, що їх генеруватиме (здогадне) стаття під час звичайної діяльності підприємства. Зобов'язання відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутніх чистих відпливів грошових коштів, що, вочевидь, будуть необхідними для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку виділяють такі концепції капіталу, що справляють значний вплив на оцінку результативності діяльності підприємства:

1) фінансова концепція капіталу. Нею користується більшість підприємств за складання фінансових звітів. Згідно з фінансовою концепцією капіталу, такого як інвестовані кошти або інвестована купівельна спроможність, капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу підприємства;

2) фізична концепція капіталу. Згідно з фізичною концепцією капіталу його розглядають як продуктивність підприємства.

Вибір підприємством відповідної концепції капіталу виходить із потреб користувачів фінансових звітів. Вибрана концепція визначає мету, яка має бути досягнута за визначення прибутку, навіть коли за застосування концепції виникатимуть певні труднощі оцінки.

Не слід забувати про цільові орієнтири діагностики, що зумовлюють різні вимоги до інформації у фінансових звітах (табл. 1.5).

Основна мета аналізу платоспроможності та кредитоспроможності визначити здатність і готовність позичальника повернути запитувану позичку відповідно умовам кредитного договору. Банк повинен у кожному випадку визначити ступінь ризику, що він готовий взяти на себе, і розмір кредиту, що може бути наданий у даних обставинах.

Розглядаючи кредитну заявку, які служать банку враховують багато факторів. Протягом багатьох років службовці банку, відповідальні за видачу позичок виходили з наступних моментів:

- дієздатності позичальника;
- його репутації;
- здатності одержувати дохід;
- володіння активами;
- стану економічної кон'юнктури.

Для одержання такого роду даних банку, зрозуміло, буде потрібно інформація, що характеризує фінансовий стан фірми. Це спричиняє необхідність вивчення фінансових звітів, можливості появи непередбачених обставин і положення зі страхуванням. Джерелами інформації про кредитоспроможність позичальника можуть служити:

- переговори із заявниками;
- інспекція на місці;
- аналіз фінансових звітів.
- зовнішні джерела;

Таблиця 1.5

Характеристика цільової інформації для користувачів фінансової звітності

Користувачі	Цільова інформація
Інвестори	Інформація про доцільність інвестування: ризикованість бізнесу, очікуваний рівень дохідності, ліквідність активів, фінансова незалежність, стабільність функціонування
Працівники підприємства	Інформація про здатність підприємства забезпечувати належну та своєчасну оплату праці, зайнятість, безпечні умови праці: прибутковість, стабільність функціонування
Кредитори	Інформація про здатність підприємства своєчасно та повною мірою сплатити борг та відсотки за користування кредитом: ліквідність, платоспроможність, фінансова незалежність
Постачальники	Інформація про здатність підприємства розраховуватися за сировину, товари, виконані роботи, надані послуги: ліквідність, прибутковість, платоспроможність, стабільність функціонування
Клієнти	Інформація щодо безперервності діяльності та розвитку підприємства, його продукції: стабільність функціонування, прибутковість
Уряд та державні	Інформація про спроможність підприємства сплачувати

установи	податки, забезпечувати зайнятість населення. Інформація служить підставою для розрахунку загальнонаціональних та галузевих економічних показників, формування податкової політики
Громадськість	Інформація про здатність підприємства забезпечувати населення якісною продукцією, створювати нові робочі місця; сприяти підвищенню добробуту місцевого населення; про екологічність функціонування підприємства

Першим джерелом інформації для оцінки платоспроможності та кредитоспроможності господарських суб'єктів повинен служити їхній баланс із пояснювальною запискою до нього. Аналіз балансу дозволяє визначити, якими коштами розташовує підприємство і який по величині кредит ці кошти забезпечують. Метою складання балансу є надання користувачам повної, вірогідної та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства. Підсумок активів балансу має дорівнювати сумі зобов'язань та власному капіталу.

Іншим важливим джерелом інформації для діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства є звіт про фінансові результати. Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, вірогідної та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Оцінка елементів фінансових звітів – це процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів у балансі та у звіті про фінансові результати. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку виділяють такі концепції капіталу, що справляють значний вплив на оцінку результативності діяльності підприємства:

1) фінансова концепція капіталу. Нею користується більшість підприємств за складання фінансових звітів. Згідно з фінансовою концепцією капіталу, такого як інвестовані кошти або інвестована купівельна

спроможність, капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу підприємства;

2) фізична концепція капіталу. Згідно з фізичною концепцією капіталу його розглядають як продуктивність підприємства.

Вибір підприємством відповідної концепції капіталу виходить із потреб користувачів фінансових звітів. Вибрана концепція визначає мету, яка має бути досягнута за визначення прибутку, навіть коли за застосування концепції виникатимуть певні труднощі оцінки.

Однак для обґрунтованого й всебічного висновку про кредитоспроможність клієнтів банку балансових відомостей недостатньо. Це впливає зі складу показників. Аналіз балансу дає лише загальне судження про кредитоспроможність, у той час, як для висновків про ступінь кредитоспроможності необхідно розрахувати і якісні показники, що оцінюють перспективи розвитку підприємств, їх життєздатність. Тому як джерело відомостей, необхідних для розрахунку показників кредитоспроможності, варто використати: дані оперативного обліку, техпромфінплан, відомості, що накопичують у банках, відомості статистичних органів, дані анкети клієнтів, інформацію постачальників, результати обробки дані обстеження по спеціальних програмах, відомості спеціалізованих бюро по оцінці кредитоспроможності підприємств.

На практиці багато комерційних банків формально проводять оцінку кредитоспроможності клієнтів, яка зводиться, як правило, до розрахунку відповідних коефіцієнтів на основі даних бухгалтерської звітності.

Відповідно до рекомендацій НБУ щодо визначення фінансового стану позичальників комерційний банк повинен використовувати для критеріїв економічної оцінки фінансової діяльності позичальника низку показників. Банки самостійно визначають склад коефіцієнтів, що розраховуються, визначають процедуру їхнього розрахунку. Однак, значення коефіцієнтів потрібно диференціювати, по-перше за галузями, як це роблять деякі банки з іноземним капіталом, оскільки різні галузі мають об'єктивно різну структуру

активів і пасивів, по-друге, прив'язати до темпів інфляції, зростання якої сприяє завищенню низки показників. Окрім цього, рекомендовані значення коефіцієнтів потрібно диференціювати і в регіональному розрізі, оскільки різні території мають не однакові виробничі умови і можливості для збуту продукції, що позначається на фінансових показниках їхньої діяльності.

Результат оцінки кредитоспроможності позичальника, зазвичай, зводиться до єдиного узагальненого показника - рейтингу, вираженого в балах. Для нього визначаються межі інтервалу коливання, при яких доцільне кредитування. За результатами оцінки фінансового стану позичальники класифікуються за класами [4].

Проте, цього недостатньо для визначення рівня кредитоспроможності клієнта, а, відтак, і ступеня кредитного ризику для банку. По-перше, інформація в балансах і звітах дуже часто не відображає дійсного стану справ конкретного підприємства. Багато з них для оптимізації оподаткування розробляють фінансові схеми таким чином, що реальна картина істотно відрізняється від офіційної звітності. Крім цього, часто підприємства для отримання кредиту використовують прийом "прикрашення" звітності, щоб створити видимість вищих показників. Наприклад, практично будь-яке підприємство оточують взаємозалежні структури, утворюючи таким чином "холдинг". Активи і обороти структур, що входять в такий холдинг "перетікають" з одного підприємства в інше. Утримуючи декілька днів матеріальні цінності або кошти у вигляді готівки чи на розрахунковому рахунку підприємства – потенційного позичальника, створюється видимість забезпеченості покриття кредиту. Якщо в цей час складають баланс, то показники платоспроможності, розраховані методом коефіцієнтів, будуть значно "прикрашені" і не дадуть об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства [3].

По-друге, інфляція дуже перекручує дані бухгалтерських звітів, що також негативно впливає на ступінь об'єктивності аналізу, і співробітники кредитних підрозділів не завжди можуть дати правильну оцінку платоспроможності

позичальника на основі отриманих результатів шляхом обчислення коефіцієнтів.

По-третє, оціночні коефіцієнти надають аналітику статичну інформацію (на певну дату) про платоспроможність підприємства і, таким чином, об'єктивність аналізу падає. У банківській практиці основний акцент робиться на оцінку поточної ситуації, тобто завжди використовується інформація минулих періодів, тоді як в західних банках увага аналітика направлена не тільки на аналіз попередньої діяльності позичальника, а й прогнозування подальшої його роботи. Проблеми з отриманням статистичних даних про надані кредити та іншої необхідної для оцінки кредитоспроможності інформації можуть бути усунені за умови нормального функціонування інституту бюро кредитних історій [4].

Окрім системи коефіцієнтів, які дозволяють кількісно оцінити кредитоспроможність, банки беруть до уваги також якісні показники діяльності позичальника, зокрема:

1) вивчають кредитну історію та оцінюють показники, що характеризують діяльність підприємства на ринку і його співпрацю з контрагентами (термін функціонування підприємства за поточним профілем діяльності, джерела погашення кредиту, залежність від постачальників та покупців);

2) аналізують показники, що визначають якість управління (ринкову позицію позичальника, ефективність управління, достовірність і своєчасність надання інформації та фінансової звітності).

Дослідження кредитної історії підприємства дозволяє зробити висновки щодо попередніх взаємовідносин позичальника з банківськими установами та погашення кредитної заборгованості в минулому.

Як правило, вітчизняні банківські установи не кредитують новостворені підприємства та неохоче співпрацюють з підприємствами, термін діяльності яких менший одного року [5].

Аналізуючи співпрацю підприємства з контрагентами-постачальниками, банки беруть до уваги ступінь диверсифікації джерел постачання виробничих ресурсів і рівень залежності від тих постачальників, які не можуть бути замінені. Постачання будь-якого з компонентів товару підприємства-позичальника від одного постачальника чи ненадійні відносини з такими контрагентами ставлять під загрозу виробничу діяльність, а отже, і його спроможність розрахуватися за кредитною заборгованістю.

Оцінка структури клієнтської бази позичальника дозволяє банку зробити наступні висновки: невелика кількість клієнтів в потенційного позичальника підвищує ризик кредитування, широка база клієнтів – зменшує кредитний ризик банку, адже з більшою ймовірністю гарантує реалізацію виробленої продукції та забезпечення прибутковості діяльності підприємства.

Аналіз показників, що характеризують якість управління, має на меті з'ясувати ринкову позицію позичальника, рівень менеджменту потенційного клієнта та якість і своєчасність надання фінансової інформації. Дослідження ринкової позиції передбачає ознайомлення банку з такими аспектами діяльності позичальника, як володіння торговою маркою, конкурентоспроможність продукції і попит на неї, віддаленість від постійних постачальників та покупців.

Рівень менеджменту визначається професійним досвідом менеджерів у бізнесі, їхніми зв'язками та репутацією у діловому світі, освітою і технічними знаннями в конкретній галузі. Про якість роботи менеджменту свідчить також наявність ретельно розробленого бізнес-плану підприємства і позитивні аудиторські висновки. Крім того, аналізується частота зміни керівництва, її причини та наслідки, наявність у менеджерів негативного досвіду управління іншими установами [7].

Бально-рейтингова оцінка дозволяє прогнозувати своєчасність здійснення майбутніх платежів, ліквідність і реальність оборотних активів, оцінити загальний фінансовий стан підприємства і його стійкість, а також дає можливість визначити межі зниження обсягу прибутку, в яких здійснюється

погашення частки фіксованих платежів. Перевагами бально-рейтингових моделей є простота, можливість розрахунку оптимальних значень за окремими показниками, здатність ранжирування підприємств за результатами, комплексний підхід до оцінки кредитоспроможності (використовуються показники, що відображають різні аспекти діяльності позичальника) [1].

Важливим є скоринг як ефективний метод оцінки кредитоспроможності позичальників. Існують такі види скорингу:

Application scoring (скоринг заявника) – оцінка кредитоспроможності клієнтів на отримання кредиту (скоринг за анкетними даними використовують передусім);

Behavioral scoring (поведінковий скоринг) – оцінка вірогідності повернення виданих кредитів (поведінковий аналіз;

Collection scoring (скоринг для роботи з простроченою заборгованістю) – оцінка змоги повного або часткового повернення кредиту в разі порушення термінів погашення заборгованості (розрахунок ризиків за вмістом портфеля);

Fraud scoring (скоринг проти шахраїв) – оцінка ймовірності того, що новий клієнт не є шахраєм;

Response scoring (скоринг відгуку) – оцінка реакції споживача (відгук) на спрямування йому пропозиції;

Attrition scoring (скоринг утрат) – оцінка ймовірності використання продукту надалі або перехід до іншого постачальника продукту. Враховуючи незрілість ринку споживчого кредитування в Україні, зараз найпоширенішим скорингом є скоринг заявника.

У випадку реалізації системи скорингу в Україні традиційно використовують два підходи. Перший – класичний (ретроспективний) скоринг на основі аналізу історичних даних із застосуванням сучасних математичних методів, коли такий аналіз дає змогу вибрати значущі поля для анкети позичальника й інші показники. Другий – це експертний скоринг, коли, наприклад, фахівець задає правила оцінювання кредитоспроможності, і програма автоматизує цей алгоритм без застосування яких-небудь

статистичних методів аналізу історичних даних. Сьогодні саме другий варіант найчастіше використовують не тільки в середніх і малих банках, але і в багатьох великих. Проте за останні роки помітно активізувався попит і на перший варіант, оскільки з'явилися невеликі, але все-таки значущі обсяги кредитних історій на деяких ринках.

Використання системного підходу до обстеження кредитоспроможності підприємства дозволяє найбільш повно вивчити як саму кредитоспроможність підприємства та керування кредитоспроможністю, а керівникам підприємств усвідомити переваги наукових підходів до організації та функціонування підприємства у цілому.

Крім того, використання системного підходу дозволить підприємству значно поліпшити або переглянути самі процедури обстеження, які часто проводяться без застосування наукових підходів, вміщують недостатню або не зовсім перевірену інформацію, що, в свою чергу впливає на остаточні результати. Керування кредитоспроможністю на підприємстві повинно здійснюватися безперервно, на основі ґрунтовного аналізу цільової сумісності діяльності підрозділів, наукових підходів до методів ефективного обстеження та керування. Особливо потрібно зауважити, що відсутній єдиний концептуальний підхід до побудови методик оцінки кредитоспроможності позичальників. Потрібно визнати факт, що методологія оцінки кредитоспроможності підприємств не має концептуальної основи, яка б базувалася на урахуванні науково-обґрунтованих методів та економіко-математичних моделей. Їх широке використання дозволило б проводити всебічний аналіз діяльності будь-якого підприємства на якісно новому рівні, і тим самим суттєво зменшувало ризик та підвищувало зону безпеки, тобто запас фінансової стійкості.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВ «С-КО»

2.1. Економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «С-Ко» розпочало свою діяльність 3 березня 2004 року. Розташоване підприємство в Корабельному районі Миколаївської області.

Основною діяльністю господарства є торгівля оптова та роздрібна будівельними матеріалами, надання послуг з обслуговування інструментів та будівельної техніки, виконання будівельних робіт. Також ТОВ «С-Ко» виконує роботи будівельною технікою на замовлення, надає послуги по її ремонту та технічному обслуговуванню. ТОВ «С-Ко» займається оптовою торгівлею будівельними матеріалами, супутніми промисловими товарами, а також посередницькою діяльністю.

ТОВ «С-Ко» є платником єдиного податку за III групою відповідно до Податкового кодексу України.

Чисельність працюючих на підприємстві складає 47 осіб.

Спеціалізація підприємства визначається за структурою грошових надходжень від реалізації товарної продукції. Аналізуючи дані таблиці 2.1 можна зробити висновок, що ТОВ «С-Ко» спеціалізується на оптовій та роздрібній торгівлі.

Характеризуючи підприємство по забезпеченості виробничими ресурсами, визначають:

- фондозабезпеченість,
- наявність і використання трудових ресурсів,
- наявність і стан обладнання та механізмів,
- економічну ефективність використання основних і оборотних засобів.

Таблиця 2.1

Структура грошових надходжень від реалізації товарної продукції в
ТОВ «С-Ко»

Види продукції	2020р.		2021р.		Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Оптова торгівля	334	46,16	345	45,36	11	-1,2
Роздрібна торгівля	191,2	26,42	244,1	32,1	52,9	5,68
Будівельні роботи	134,6	18,6	136,1	17,9	1,5	-0,7
Послуги з ремонту будівельної техніки	41,2	5,7	0,0	0	-41,2	-5,7
Послуги з технічного обслуговування техніки	22,6	3,12	35,3	4,64	12,7	1,52
Разом	723,6	100	760,6	100	37,0	-

Фондозабезпеченість – це показник, який визначається навантаженням вартості виробничих фондів на одного середньорічного працівника. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Фондозабезпеченість ТОВ «С-Ко»

Рік	Вартість виробничих фондів, тис. грн.		Середньорічна чисельність працівників, осіб	Припадає на 1 працівника (тис. грн.)	
	всього	в т.ч. основних		всього	в т.ч. основних
2020	1358	1355	48	28,3	28,2
2021	1383	1379	47	29,4	29,3

Проводячи аналіз фондозабезпеченості ТОВ «С-Ко», можна зробити висновок, що у 2021 році фондозабезпеченість збільшилася до 29,4 тис. грн. на одного працівника, тобто на 9,4%. Зросла також питома вага основних фондів з 28,2 тис. грн. в 2020р. до 29,3 тис. грн. на одного працівника в 2021 році. Це пояснюється тим, що відбулось збільшення вартості виробничих фондів на 25 тис. грн.; і незначне зменшення кількості працівників на 2%. Основні фонди займають в структурі виробничих фондів більше 95% (в 2020 році – 99,3%, в

2021 році – 99,0%), то можна зробити висновок, що ТОВ «С-Ко» є високорозвиненим підприємством, яке забезпечено фондами для ефективного здійснення діяльності.

Аналіз наявності і використання трудових ресурсів в ТОВ «С-Ко» проводиться в табл. 2.3.

Аналізуючи дані табл. 2.3, можна зробити висновок, що трудозабезпеченість на кінець 2021 року зменшилась до 0,12, тобто на 8,6%. Питома вага працівників в торгівлі і в послугах зростає відповідно на 1,38% і 0,31% за рахунок скорочення питомої ваги чисельності працівників, що виконують будівельні роботи. Коефіцієнт запасу праці зріс з 1,03 в 2020 році до 1,05 в 2021 році, тобто на 1,9%.

Таблиця 2.3

Наявність і використання трудових ресурсів в ТОВ «С-Ко»

Показники	2020	2021	відхилення
Трудозабезпеченість, осіб/тис. грн.	0,13	0,12	-0,01
Питома вага працівників, %			
торгівля	64,58	65,96	1,38
будівельні роботи	20,83	19,15	-1,68
послуги	14,58	14,89	0,31
Нормальний запас праці тис. люд-год	85680	83895	-1785
Фактична кількість відпрацьованих люд-год.	88250,4	88089,8	-260,6
Коефіцієнт запасу праці	1,03	1,05	0,02
Трудова активність працівників, (люд-год)/особу			
по підприємству	1839	1874	35
в т.ч. в торгівлі	1850	1847	-3
в будівництві	1765	1957	192
в послугах	1891	1887	-4

Трудова активність працівників в цілому по підприємству збільшилась на 1,9% за рахунок збільшення трудової активності працівників в рибництві на 11% і незначного зменшення аналогічного показника в рослинництві і послугах по збиранню врожаю відповідно на 0,2% і 0,3%.

Економічна ефективність використання основних і оборотних фондів визначається за наступними показниками.

Фондозабезпеченість діяльності – це відношення середньорічної вартості фондів до обсягів робіт. Фондоозброєність праці – відношення середньорічної вартості фондів до чисельності працівників на підприємстві. Фондовіддача – відношення вартості валової продукції до середньорічної вартості фондів. Фондомісткість – обернений показник до попереднього. Фондорентабельність – це відношення прибутку до суми основних і оборотних фондів, виражена в відсотках.

Аналіз ефективності використання основних і оборотних фондів за допомогою розрахунку відносних показників підприємства проводиться в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Економічна ефективність використання виробничих фондів в ТОВ «С-Ко»

Показники	2020р.	2021р.	відхилення
Основні фонди, тис. грн.	796	820	24
Оборотні фонди, тис. грн.	379,4	382,5	3,1
Фондозабезпеченість, тис. грн./ тис. грн.	3,29	3,14	-0,15
Фондоозброєність, тис. грн./особу	24,49	25,59	1,10
Фондовіддача	0,62	0,63	0,02
Фондомісткість	1,62	1,58	-0,04
Фондорентабельність, %	3,03	3,06	0,03

Аналізуючи дані табл. 2.4, ми можемо відмітити, що за період з 2020 по 2021 рр. зросли всі показники, крім фондозабезпеченості і фондомісткості. Це відбулося за рахунок того, що зросли суми основних і оборотних фондів, але темпи зростання обсягів будівельних робіт зросли вищими темпами. Зокрема, фондорентабельність зросла з 3,03% в 2020р. до 3,06% в 2021 році (тобто на 1,04%) в зв'язку із збільшенням прибутку на 1,2 тис. грн. (3,4%), що перевищує темпи зростання виробничих фондів (2,3%).

Загалом можна зробити висновок про ефективність основної діяльності підприємства і можливі перспективи розвитку.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських акторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Основним завданням аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Оцінка фінансового стану підприємства проводиться за системою показників, які згруповані в наступні 5 груп:

- оцінка майнового стану.
- оцінка фінансової стійкості і стабільності.
- оцінка ліквідності (платоспроможності).
- оцінка показників ділової активності.
- оцінка показників прибутковості.

Оцінка майнового стану підприємства та аналіз показників руху вартості основних фондів проводиться в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Оцінка майнового стану ТОВ «С-Ко»

Показники	Роки	
	2020р.	2021р.
Вартість активів тис. грн.	1212,4	1247,5
з них: необоротні активи	833	865
оборотні активи	379,4	382,5
Основні засоби, тис. грн.:		
залишкова вартість	796	828
первісна вартість	1031	1070
знос	235	242
Коефіцієнт зносу	0,228	0,226
Коефіцієнт придатності	0,772	0,774
Коефіцієнт вибуття	-	0,012
Коефіцієнт оновлення	0,021	0,038
Питома вага активної частини основних засобів	0,15	0,24

Аналізуючи майновий стан ТОВ «С-Ко», можна відмітити зростання загальної вартості активів підприємства на 3%. Оборотні активи зменшились на 3,1 тис. грн. (на 0,8%). Зміна активів відбулася в основному за рахунок зростання необоротних активів на 32 тис. грн. (3,8%). Така зміна була зумовлена зміною вартості основних засобів на 32 тис. грн. (4%).

Коефіцієнт зносу в 2021 році зменшився порівняно з 2020 роком і становив 0,226 або 22,6%. Коефіцієнт придатності зріс і становив 0,774 або 77,4%, що свідчить про задовільний стан основних засобів в господарстві.

Позитивними тенденціями є також зростання коефіцієнту оновлення до 0,038 або на 8%, його перевищення коефіцієнту вибуття, і зростання питомої ваги активної частини основних засобів до 0,24 або ж на 60%.

Оцінка фінансової стійкості і стабільності ТОВ «С-Ко» проводиться в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка фінансової стійкості і стабільності ТОВ «С-Ко»

Показники	Роки	
	2020р.	2021р.
Коефіцієнт автономії	0,99	0,88
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	0,01	0,14
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,35	0,62
Маневреність робочого капіталу	0,72	0,68
Коефіцієнт фінансової залежності	1,01	1,14
Коефіцієнт фінансового лівериджу	0	0,10
Коефіцієнт страхування бізнесу	0,06	0,23
Коефіцієнт страхування власного капіталу	0,06	0,26
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів робочим капіталом	0,96	0,94

Оцінюючи показники фінансової стійкості та стабільності ТОВ «С-Ко» можна стверджувати, що досліджуване підприємство є фінансово стійким, стабільним та незалежним від кредиторів.

Про фінансову стійкість підприємства свідчать коефіцієнти автономії на кінець 2021 року – 0,88, що значно перевищує мінімальний рівень нормативу (0,5); коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу – 0,14 (за нормативом <10); коефіцієнт маневреності власного капіталу в 2021 році – 0,62 (норматив >0,5); коефіцієнт фінансової стабільності – 7,34 (норматив >1); коефіцієнт фінансової залежності – 1,14 при нормативі <2, а також коефіцієнти страхування бізнесу та власного капіталу – відповідно 0,23 і 0,26.

Однак, у 2021 році проглядається погіршення показників фінансової стійкості та стабільності, на що необхідно звернути увагу. Маневреність робочого капіталу зменшилась до 0,68 в кінці 2021 року, що позитивно впливає на платоспроможність підприємства. Разом з тим, збільшився коефіцієнт фінансового левіриджу, що свідчить про зростання фінансового ризику. Негайною тенденцією є також зменшення коефіцієнта забезпеченості

оборотних активів робочим капіталом на 0,02 пункти, що свідчить про необхідність збільшення робочого капіталу.

Оцінка ліквідності (платоспроможності) проводиться за наступними показниками.

Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття) відображає можливість покриття поточних зобов'язань оборотними активами. Норматив 1,5 – 2.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує ту частину коротко часової заборгованості, яку підприємство має можливість погасити негайно. Нормативне значення 0,20 – 0,35.

Коефіцієнт проміжної активності: при розрахунку не враховуються запаси. Норматив 0,7 – 0,8.

Розрахунок показників ліквідності проводиться в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Оцінка ліквідності ТОВ «С-Ко»

Показники	Роки	
	2020р.	2021р.
Коефіцієнт загальної ліквідності	31,35	2,56
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,14	0,01
Коефіцієнт проміжної ліквідності	8,98	0,88

Аналізуючи ліквідність ТОВ «С-Ко» можна відмітити, що всі коефіцієнти ліквідності перевищують норматив. Крім коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2021 році. Це свідчить про достатню ліквідність балансу підприємства в цілому.

Але існує не достатня кількість найбільш ліквідних оборотних активів, зокрема грошових коштів, сума яких на кінець 2021 року становила 1,7 тис. грн. Негативною тенденцією є зменшення показників ліквідності в 2021 році порівняно з 2020. Але внаслідок того, що вони не стали нижче встановлених нормативів можна вважати фінансовий стан підприємства стабільним. Така

зміна відбулася за рахунок стрімкого зростання поточних зобов'язань, а саме, отримання короткострокового кредиту на суму 102,3 тис. грн.

Аналіз ділової активності ТОВ «С-Ко» проводиться шляхом розрахунку основних показників оборотності в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Оцінка показників ділової активності ТОВ «С-Ко»

Показники	Роки	
	2020р.	2021р.
Доход (виручка)	2665	2287
Чистий доход (виручка)	2021	1862
Фінансовий результат	624,8	264,3
Продуктивність праці середньооблікового працівника	42,02	36,62
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	5,3	4,9
Тривалість обороту оборотних активів	68,7	75,0
Коефіцієнт оборотності активів	1,7	1,5
Тривалість обороту активів	219,4	244,5
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,7	1,7
Тривалість обороту власного капіталу	217,2	215,2
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	166,7	12,4
Тривалість обороту кредиторської заборгованості	2,2	29,3
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	20,6	15,3
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	17,7	23,8

Оцінюючи ділову активність ТОВ «С-Ко» за 2020-05 роки, відмічаємо зменшення виручки від реалізації на 378 тис. грн. (14,2%), чистого доходу на 155 тис. грн. (7,7%), прибутку на 360,5 тис. грн. (57,7%). Це спричинило погіршення ділової активності підприємства. Про свідчать зростання тривалості обороту активів, зменшення продуктивності праці середньооблікового працівника.

Незмінність коефіцієнту оборотності власного капіталу в 2021 році відбулося за рахунок того, що сума власного капіталу зменшувалася такими ж темпами, як і чистий дохід підприємства.

Зменшення коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості до 12,4 в 2021 році викликано залученням позикового капіталу у вигляді короткострокового кредиту. Загалом слід зазначити, що показники ділової активності суттєво погіршилися у порівнянні з 2020 роком.

Розрахунок і оцінку показників рентабельності проведемо за допомогою табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз рентабельності ТОВ «С-Ко», %

Показник	2020р.	2021р.	відхилення
Рентабельність активів	51,5	21,2	-30,3
Рентабельність власного капіталу	52,1	24,1	-28,0
Рентабельність необоротного (постійного) капіталу	75,0	30,6	-44,5
Рентабельність оборотного капіталу	164,7	69,1	-95,6
Рентабельність операційної діяльності підприємства	44,9	16,5	-28,3
Рентабельність реалізованої продукції	31,0	14,2	-16,8

Аналізуючи рівень рентабельності ТОВ «С-Ко» за 2020-2021 роки, відмітимо значне його зменшення за всіма показниками. Це пояснюється тим, що на кінець 2021 року прибуток становив 264,3 тис. грн., що на 360,5 тис. грн. (57,7%) менше за попередній рік. Позитивний фінансовий результат свідчить про прибутковість діяльності підприємства, однак різке зменшення рентабельності носить загрозливий характер для розширеного відтворення ТОВ «С-Ко».

Загалом можна зробити висновок, що ТОВ «С-Ко» є успішним і заможним. Певне погіршення його фінансових результатів може бути тимчасовим, і при своєчасному вживання заходів по запобіганню кризового стану підприємство буде успішно працювати і далі.

2.3. Комплексний аналіз кредитоспроможності підприємства

Для проведення аналізу платоспроможності та кредитоспроможності підприємства провідні банки використовують систему показників, що складається з чотирьох основних груп:

- 1) показники ліквідності
- 2) показники оборотності капіталу
- 3) показники залучення коштів
- 4) показники прибутковості діяльності

До першої групи відносяться коефіцієнти ліквідності (Кл) і платоспроможності (Кп).

Коефіцієнт ліквідності (Кл) – це співвідношення найбільш ліквідних коштів і короткострокових боргових зобов'язань. Ліквідні кошти складаються з грошових коштів, ліквідних цінних паперів і дебіторської заборгованості короткострокового характеру. Боргові зобов'язання складаються з короткострокових зобов'язань за позику короткострокового характеру, по векселях, неоплаченим вимогам і іншим короткостроковим зобов'язанням. Коефіцієнт ліквідності прогнозує здатність підприємства оперативно в термін сплатити борг банку в найближчій перспективі на основі оцінки структури оборотного капіталу.

Основним показником платоспроможності підприємства виступає коефіцієнт покриття (Кп), який відображає ступінь досягнення можливого рівня заборгованості й визначається як відношення ліквідних коштів та реалізованих матеріальних активів до загальної суми зобов'язань. Якщо коефіцієнт покриття менше 1, це означає, що сума активів підприємства менше заборгованості, тобто порушені закони економічних границь кредитування.

Показники оборотності капіталу, що відносяться до другої групи відбивають якість та ефективність використання оборотних активів і можуть використовуватися для оцінки росту коефіцієнт покриття (Кп). Наприклад, при збільшенні значення цього коефіцієнта за рахунок росту запасів і одночасному уповільненні їх оборотності не можна робити висновок про підвищення кредитоспроможності підприємства.

Коефіцієнти залучення коштів утворюють третю групу оціночних показників і показують здатність фірми відповідати як по короткостроковим, так і по довгостроковим зобов'язанням.

Дана група показників відображає структуру джерел фінансування підприємства, а, зокрема, питому вагу його зобов'язань по відношенню до активів, власного капіталу та оборотних коштів. Результати розрахунків коефіцієнтів цієї групи дають змогу оцінити рівень існуючої заборгованості підприємства.

До четвертої групи показників належать коефіцієнти прибутковості діяльності підприємства. Вони показують ефективність роботи фірми за допомогою відношення обсягів продаж і прибутків до обсягів продаж, активів і власного капіталу.

Показники рентабельності першої групи характеризують звичайну діяльність підприємства і відображають ефективність використання ресурсів. Показники норми прибутку на капітал характеризують використання капіталу підприємства – загального власного та акціонерного.

Використовуючи наведену вище методику, можна провести аналіз платоспроможності та кредитоспроможності підприємства на прикладі базового підприємства – ТОВ «С-Ко». Це дозволить з'ясувати не тільки фінансових стан підприємства, що вже було здійснено в попередньому розділі, а виділити з поміж загальної кількості фінансових показників інформацію, що стосується саме платоспроможності підприємства. Такий аналіз дає відповідь на питання про можливості підприємства не взагалі, а саме як позичальника.

Результати розрахунку зведемо в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Комплексний аналіз кредитоспроможності і платоспроможності

Показник	Од. вим.	2020 рік	2021 рік	Абсолютна зміна (2021 – 2020)	Відносна зміна (2021 / 2020)
1	2	3	4	5	6

Коефіцієнт поточної ліквідності	-	31,35	2,56	-28,79	-0,92
Коефіцієнт "швидкої" ліквідності	-	8,98	0,88	-8,1	-0,90
Коефіцієнт покриття	-	31,35	2,56	-28,79	-0,92
Рахунки до одержання	дні	17,7	23,8	6,1	0,34
Оборотність запасів в днях обороту	дні	47,6	34,7	-12,9	-0,27
Коефіцієнт оборотності запасів	рази	7,67	10,51	2,84	0,37
Оборотність основних засобів	дні	144,05	162,31	18,26	0,13
Оборотність активів	дні	219,4	244,5	25,1	0,11
Заборгованість до активів	%	1	12	11	11
Заборгованість до капіталу	%	1	14	13	13
Заборгованість до оборотних активів	%	3,2	39,1	35,9	11,22
Загальна рентабельність	%	31,0	14,2	-16,8	-0,54
Чиста операційна рентабельність	%	44,9	16,5	-28,4	-0,63
Рентабельність чистого прибутку	%	31,0	14,2	-16,8	-0,54

Продовження табл. 2.10

1	2	3	4	5	6
Рентабельність активів	%	51,5	21,2	-30,3	-0,59
Рентабельність чистого капіталу	%	52,1	24,1	-28	-0,54
Рентабельність звичайного акціонерного капіталу	%	59,5	25,2	-34,3	-0,58

Перша група – показники ліквідності. За динамікою коефіцієнтів ліквідності видно, що в 2021р. вони суттєво зменшилися за рахунок того, що розмір оборотного капіталу господарства зростає набагато повільніше ніж розмір поточних зобов'язань. Порівняно із 2020р. коефіцієнт "швидкої" ліквідності зменшився на 90%, а поточної ліквідності – зменшився на 92%. Коефіцієнт покриття дорівнює коефіцієнту поточної ліквідності в обох періодах в наслідок того, що підприємство не має довгострокової кредиторської заборгованості і кредитів банку.

Друга група – показники оборотності. Тривалість обороту дебіторської заборгованості становить 47,6 днів у 2020 році та 34,7 днів – у 2021 році. Це досить короткий період одержання коштів за дебіторською заборгованістю. Позитивною також є тенденція до зменшення тривалості рахунків до одержання. Оборотність запасів в днях обороту зменшується, а коефіцієнт, навпаки, зростає, що означає прискорення оборотності і, відповідно, покращання фінансового стану підприємства. Прискорення оборотності запасів відбувається за рахунок того, що скорочення їх вартості відбувається швидшими темпами, ніж зменшення виручки від реалізації. Відносно стану оборотності основних засобів, то спостерігаємо збільшення їх обороту. Це сталося за рахунок скорочення виручки від реалізації та майже незмінної вартості основних засобів, що пов'язано із відсутністю капіталовкладень для технічного переоснащення виробництва. Аналогічну картину спостерігаємо і відносно оборотності активів, що свідчить про незначне погіршення їх використання.

Третя група показників відображає залежність підприємства від позикових коштів. Стосовно заборгованості підприємства слід зазначити, що порівняно із 2020р. у 2021 році ця залежність значно зросла. Відбулося значне зростання заборгованості по відношенню до капіталу (на 13%) за рахунок того, що темпи приросту заборгованості перевищили темпи приросту власного капіталу. Заборгованість по відношенню до оборотних активів також зросла на 11,2% в 2021р. Це зростання було викликано зростанням суми позикових

коштів. В цілому заборгованість підприємства має досить низький рівень (набагато менше половини активів фінансується за рахунок позикових коштів – 12% у 2021 році), що позитивно впливає на загальний висновок щодо платоспроможності підприємства.

Четверта група – показники рентабельності. За всіма показниками рентабельність підприємства зменшилася. Це відбулося за рахунок скорочення виручки від реалізації продукції. А витрати підприємства при цьому зростають, особливо суми матеріальних витрат, що свідчить про погіршення ефективності діяльності підприємства. Загалом рівень рентабельності діяльності підприємства є високим. Так, загальна рентабельність, яка відображає ефективність основної діяльності підприємства, становить 14,5% в 2021 році, а рентабельність активів – 21,2%, що свідчить про високий рівень та зростання ефективності діяльності підприємства, а значить можливості підвищення його платоспроможності в майбутньому.

На основі проведених розрахунків банк відносить кожного клієнта до певного класу позичальників в залежності від кредитної політики банку. На основі статистичних досліджень, було виявлено, що 63% банків обирають наступну класифікацію позичальників:

- І клас – підприємства із основними показниками діяльності вище середніх (які встановлюються у відповідності із кредитною політикою банку);
- ІІ клас - коефіцієнти і показники є на рівні середніх величин;
- ІІІ клас - основні показники діяльності нижче середніх.

Припустивши, що за середній рівень ліквідності банки приймають значення 0,74, а за позитивні тенденції зростання коефіцієнта платоспроможності та загальної рентабельності, можна віднести досліджуване підприємство до ІІ класу, тобто визнати його кредитоспроможним, але з середнім рівнем ризику.

2.4. Аналіз кредитоспроможності за методикою ПАТ "ПриватБанк "

Загальні підходи до проведення оцінки кредитоспроможності позичальника комерційними банками визначає НБУ. А кожен комерційний банк відповідно до особистої кредитної політики вже конкретизує їх і виробляє власну методику оцінки кредитоспроможності позичальника. Певні відмінності є в переліку показників фінансового стану, що використовуються для аналізу платоспроможності підприємства, та в характеристиках якості кредиту.

Відповідно до методики, яку використовує один з провідних українських банків ПАТ "ПриватБанк " оцінка фінансового положення і платоспроможності підприємства-позичальника проводиться в два етапи:

1. Розраховуються показники фінансового стану позичальника.

а) Показники попередньої оцінки позичальника. Попередня оцінка позичальника проводиться з метою визначення ринкової позиції підприємства, його взаємовідносин з банком в минулому, перспектив розвитку.

б) Показники платоспроможності позичальника. За допомогою фінансових коефіцієнтів проводиться аналіз платоспроможності підприємства-позичальника та визначається фінансова можливість погашення позики.

в) Показники фінансової стабільності. За допомогою коефіцієнтів фінансової стабільності визначається забезпеченість підприємства власними коштами, тобто можливість перспективної платоспроможності.

г) Показники надійності підприємства. Дана група показників відображає можливості підприємства погасити кредит і відсотки по ньому, а також характеризує джерела коштів для погашення.

2. Визначається інтегральний показник і клас надійності позичальника.

а) попередньо здійснюється оцінка розрахованих фактичних значень коефіцієнтів фінансового стану. Оцінка здійснюється згідно табл. 2.11. В залежності від того, в яких параметрах знаходиться значення коефіцієнта, останній отримує певну кількість балів (2, 1, 0).

Таблиця 2.11

Бальна оцінка коефіцієнтів фінансового стану

Коефіцієнт	Бали		
	2	1	0
К зл	не менше 2	1 - 2	менше 1
К л		не менше 0,3	менше 0,3
К ал		не менше 0,2	менше 0,2
К фс		не менше 0,6	менше 0,6
К фа		не менше 0,2	менше 0,2
К фз		менше 5	не менше 5
К об		не менше 0,7	менше 0,7
К м		не менше 0,5	менше 0,5
К о	не менше 2	1,4 - 2	менше 1,4

б) всі бальні значення коефіцієнтів вносять до таблиці, в якій здійснюється розрахунок інтегрованого показника платоспроможності (табл. 2.13, колонка 5);

в) в колонці 6 розраховується оцінка кожного з показників для цього значення колонки 5 помножаємо на вагоме значення коефіцієнта (кол.4) Оскільки додаткова оцінка першої та четвертої групи показників (за виключенням Ко) не передбачені, то в колонці 6 таблиці показане їх бальне значення (колонка 5 = колонка 6);

г) суму значень показників необхідно помножити на вагомий коефіцієнт відповідної групи;

д) знаходимо суму значень всіх груп (S);

е) виходячи зі суми значень всіх показників (S) визначається клас позичальника на основі рейтингової шкали:

- більш 200 „А” підприємство з дуже сильним фінансовим станом
- 160-200 „Б” підприємство зі стійким фінансовим станом
- 135-160 „В” підприємство має риси фінансової напруги
- 110-135 „М” підприємство підвищеного ризику
- менш 110 „Д” підприємство з незадовільним фінансовим станом

Розрахуємо кредитоспроможність ТОВ «С-Ко» за запропонованою методикою. Значення фінансових коефіцієнтів розраховані в попередніх розділах роботи.

Для ТОВ «С-Ко» попередня оцінка показників фінансового стану зведена в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Бальна оцінка коефіцієнтів фінансового стану ТОВ «С-Ко»

Коефіцієнт	Розрахункове значення	Бали
Кзл	2,56	2
Кл	0,88	1
Кал	0,01	0
Кфс	7,33	1
Кфа	0,88	1
Кфз	1,14	1
Коб	4,9	1
Км	0,62	1
Ко	2,5	2

Розрахунок інтегрованого показника фінансового стану ТОВ «С-Ко» проведемо за допомогою таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Розрахунок інтегрованого показника фінансового стану ТОВ «С-Ко» за даними 2021 року

№	Показник	Нормативне значення показника	Вагомість показника	Розрахункове значення показника	Значення показника з урахуванням вагомості
1	2	3	4	5	6
І група – попередня оцінка позичальника. Вагомий коефіцієнт - 2					
1	ФП	0,5-5	0,5	2	1
2	БП	0-1	1	1	1
3	ПД	0-3	2	3	6
4	ПЗ	0-1	6	1	6

№	Показник	Нормативне значення показника	Вагомість показника	Розрахункове значення показника	Значення показника з урахуванням вагомості
1	2	3	4	5	6
5	УН	0-1	6	1	6
Всього:					40
II група – показники платоспроможності. Вагомий коефіцієнт - 5					
6	К зл	не менше 2	8	2	8
7	Кл	не менше 0,3	7	1	7
8	К ал	не менше 0,2	6	0	0
Всього:					75
III група – показники фінансової стабільності. Вагомий коефіцієнт-4					
9	К фс	не менше 0,6	6	1	6
10	К фа	не менше 0,2	5	1	5
11	К фз	не менше 5,0	4	1	4
12	К об	не менше 0,7	4	1	4
13	Км	не менше 0,5	4	1	4
Всього:					92
IV група – показники „надійності” підприємства. Вагомий коефіцієнт-2					
14	Ко	не менше 1,6	8	2	16
15	Одз	0-2	2	0	0
16	Окз	0-2	2	0	0
17	Огп	0-2	2	1	2
Всього:					36
Всього S					243

Маючи значення інтегрованого показника 243, відносимо досліджуване ТОВ «С-Ко» до класу „А”, тобто до підприємств з дуже сильним фінансовим станом та високим рівнем платоспроможності.

Таким чином, провівши розрахунки платоспроможності та кредитоспроможності за комплексною методикою, що використовується світовими банками і за методикою ПАТ "ПриватБанк", визнаємо ТОВ «С-Ко»

кредитоспроможним. Єдність результатів різних методик доводить, що ТОВ «С-Ко» є підприємством з ефективною системою фінансового менеджменту і має можливості залучення додаткового кредитного капіталу для подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Шляхи зниження кредитних ризиків та забезпечення підвищення платоспроможності підприємства

Одним з організаційних заходів, направлених на поліпшення якості перевірки кредитоспроможності позичальника, може бути кредитна оцінка. Складання даного документа допоможе кредитному інспекторові систематизувати відомості, що є у нього, і викласти їх в стислому і повному вигляді для представлення керівництву.

Кредитний комітет, який, власне, і ухвалює рішення про видачу кредиту, маючи такий документ може краще оцінити перспективність даної операції, оскільки вся необхідна інформація по кредиту зібрана в одному місці і в зручному для сприйняття вигляді. Відпадає необхідність ворушити кіпи фінансових звітів, довідок, висновків і інших документів.

Робота по складанню кредитної оцінки проводиться таким чином: в процесі перевірки заявки клієнта на надання кредиту проводиться оцінка його кредитоспроможності, перспективності проекту, що кредитується, якості і достатності забезпечення. Кредитний інспектор одержує необхідні матеріали від клієнта, від підприємств і банків які раніше взаємодіяли з ним, вивчає бізнес-план, на реалізацію якого подається заявка, відвідує позичальника з метою:

- переконатися в правильності інформації, наявної в бізнес-плані;
- одержати необхідну інформацію, яка потрібна для оцінки кредиту і не включена в бізнес-план;
- оцінити життєздатність бізнес-плану і особливо визначити здатність керівництва успішно здійснювати його;

— підрахувати активи позичальника, особливо ті активи, які пропонується узяти як забезпечення на підставі середніх ринкових цін і за умови вимушеного продажу;

— запропонувати позичальникові прийняти такі умови, при яких він має найбільші шанси на позитивне рішення.

Після отримання всієї необхідної інформації складається кредитний огляд в якому узагальнюються наявні факти і висловлюються рекомендації і висновки кредитного інспектора.

Далі приведений зразковий формат кредитного огляду, який повинен стати результатом роботи кредитного інспектора по проведенню кредитної оцінки.

Формат кредитного огляду:

1. Інформація про позичальника.

Цей розділ повинен надати повну інформацію про позичальника і будь-яких поручителів і містити наступні відомості:

- коли вони були засновані і приватизовані;
- їх юридичний статус (наприклад: акціонерне суспільство);
- скільки кожен має акціонерів - подається інформація про всіх основних акціонерів;

- у якій галузі промисловості вони беруть участь, і яку посаду посідають в цій галузі;

- які сильні (слабкі) сторони, можливості, погрози мають позичальник (поручитель) - стисло;

- чи мають позичальник (поручитель) дочірні підприємства. Який вплив вони мають на операції, і особливо, як вони впливають на пропонуваний проект. Якщо дочірні підприємства мають значний вплив, їх рахунки повинні бути зведені в таблицях і оцінка повинна включати аналіз цифр дочірніх підприємств.

2. Інформація про проект.

Цей розділ повинен надавати вичерпні відомості про проект, який вимагає фінансування і повинен містити наступну інформацію:

- цільове використання кредитних засобів (може бути представлена у вигляді бізнес-плану);
- чому було ухвалено рішення про вибір цього варіанту;
- які розглядалися альтернативи і чому вони були відхилені;
- які переваги одержить позичальник, втілюючи цей проект (наприклад: матиме вихід на нові ринки, одержить велику частину ринку, зменшить базу ціни та ін.).

3. Аналіз напрямку діяльності позичальника.

Цей розділ повинен аналізувати галузь промисловості, в якій бере участь позичальник і її характеристики:

- розширюється галузь, стабільна або падає. Необхідно проаналізувати перспективи цього виробництва;
- чи циклічно виробництво. На якому циклі воно зараз знаходиться. Який вплив на нього має економічне падіння (перехідний) період;
- попит (постачання) сировини - сезонні або рівномірні впродовж всього року;
- це виробництво направлене на експорт або на внутрішній ринок. Які нові ринки дозволить обслуговувати позичальникові пропонований проект;
- хто є конкурентом, і частка ринку обслуговувана конкурентами.

В результаті аналізу сильних і слабких сторін і можливостей позичальника, необхідно зробити висновок про погрози в даній галузі промисловості і як на них можна вплинути за допомогою втілення пропонованого проекту.

4. Фінансовий аналіз.

- аналіз бухгалтерських документів.

Цей розділ повинен освітлювати бухгалтерську політику, яка використовувалася для звітів попередніх років, а також і те, чи були вони

підвернуті аудиторській перевірці. Він також повинен указувати імена аудиторів і будь-які обмеження до їх свідоцтв.

Будь-які розбіжності в звітах за попередні роки повинні освітлюватися разом з причинами цих розбіжностей.

– комерційна діяльність.

Цей розділ повинен надавати вичерпний аналіз комерційної діяльності за попередні роки позичальника, включаючи:

а) продаж: напрями торгівлі за останні роки повинні указуватися як грошовими термінами так і термінами об'єму виробництва, з аналізом причин їх збільшення/зменшення.

б) витрати: які основні витрати, з якими доведеться зіткнутися позичальникові. Яке розбиття між фіксованими витратами, що змінюються. Як за останні роки збільшились(зменшились) витрати. Що свідчить про те, що витрати знаходяться під ефективним контролем.

в) інші доходи/витрати: які інші значні доходи/витрати мав позичальник, не пов'язані з доходами/витратами виробництва і продажі своїх основних ліній виробництва (наприклад: орендний дохід, виручка від продажу основних активів, витрати на реорганізацію). Чи може це повторюватися в майбутньому.

г) прибутковість капіталу: необхідно вказати рівень прибутку, яка досягалася за останні роки у зв'язку з продажем або використанням капіталу. Які напрями і динаміка. Вказати причини, що відносяться до цих напрямів.

– баланс підприємства.

Всі складові частини балансу підприємства повинні бути проаналізовані.

а) поточні активи (грошові кошти або інші активи, які можуть бути переведені в грошові кошти в 12-місячний період від дати балансу підприємства).

б) гроші: чи має позичальник значні рівні грошових коштів. Якщо є, то яке їх джерело і як пропонується використовувати ці засоби в справі.

в) дебітори: Яким чином рівень боржників відноситься до рівня і термінів продажів в значенні кількості днів продажу. Як виникають боржники (багато дрібних боржників або борги сконцентровано в одних руках). Як швидко розплачуються боржники. Боржники виникли недавно або спостерігаються значні заборгованості. Який попередній досвід в безнадійних боргах.

г) запаси: Чи можуть бути продані запаси, або вони складаються із застарілих, непродажних товарів. Наскільки високі рівні запасів по відношенню до витрат виробництва за рік.

д) поточні пасиви, тобто пасиви, які повинні бути погашені впродовж 12 місяців від дати балансу підприємства.

е) банківські позики: які інші позики і в яких банках має позичальник. Навіщо вони були узяті. Як вони забезпечені. Коли їх слід виплатити. Чи виконувалися виплати відсотків і кредиту до теперішнього часу.

ж) кредитори: яким чином рівень кредиторів відноситься до річних виробничих витрат і термінів закупівель. Існує багато дрібних кредиторів або є декілька великих. Чи є прострочена кредиторська заборгованість.

з) податки: які податки повинен виплачувати позичальник. Терміни податкових платежів.

Оцінка також повинна відображати коефіцієнт ліквідності - відношення поточних активів до поточних пасивів, і коефіцієнт “лакмусового папірця” - відношення грошових і близьких до грошових активів плюс дебітори до поточних пасивів, а також інші коефіцієнти, які розраховуються в конкретному банку.

Довгострокові активи:

а) основні засоби: склад і стан основних засобів. Ступінь амортизації. Ставки індексації. Якою буде вартість цих активів у випадку, якщо вони продаватимуться на ринку.

б) інші довгострокові активи: наприклад, інвестиції в дочірні підприємства, довгострокові позики і ін.

Довгострокові пасиви:

Кредитори: яку кредиторську заборгованість має позичальник на термін більше одного року; як вона виникла; коли її потрібно погашати; чи забезпечена вона, і якщо так, то як.

Відношення всіх активів до акціонерного капіталу:

а) Надлишок показників активів над пасивами представляє інвестиції акціонерів в справу. Необхідно прокоментувати значення показника.

б) Необхідно оцінити співвідношення акціонерного капіталу до загальних пасивів і який вплив на це вчинить запрошуваний кредит.

Умовні зобов'язання. Необхідно оцінити будь-які показники, які впливають на фінансовий стан позичальника, але які не представлені в балансі підприємства, наприклад, випущені поручительства, капітальні витрати і визначити їх потенційний вплив на баланс.

Сезонні коливання. Необхідно зробити аналіз сезонного впливу на баланс в таких галузях промисловості, як переробка продуктів харчування, де закупівля і/або продаж сировини може бути сконцентрована в певні пори року.

– Грошовий потік.

Відсотки виплачуються і кредити повертаються тільки грошима, а не з доходів, тому необхідно:

а) оцінити здатність позичальника одержувати гроші;

б) динаміка операційного грошового потоку і причини його зменшення або збільшення;

в) які вимоги пред'являються до грошового потоку (покриття капітальні витрат, виплата податків, дивідендів).

– Оцінка планів клієнта.

Необхідно:

а) прокоментувати передбачений продаж, рівні вартості і доходів для якнайкращого і якнайгіршого випадків і обґрунтувати ці припущення;

б) порівняти передбачені продажі, рівні вартості і доходів з цифрами попередніх років і проаналізувати причини змін.

5. Інформація про керівництво.

Короткі подробиці про кожного із старших керівників позичальника, включаючи директора, керівника виробництвом, головного бухгалтера і товарознавця по збуту і маркетингу.

Як їх досвід і здібності можуть вплинути на майбутню життєздатність компанії і особливо на пропонований проект.

6. Повна і точна інформація про майно, пропоноване для передачі в заставу.

Тут необхідно привести точний список майна, що передається в заставу (земля і споруди, устаткування, автомобілі і ін.) і дати повний і докладний опис кожного виду:

- земля і споруди: терміни володіння, місце і розміри ділянок, розмір і вік споруд, потенційне альтернативне використання, ринкова вартість (думка про відкритий ринок і ціни примусового продажу);

- устаткування: тип і вік основних машин, потенційне альтернативне використання, ринкова вартість (думка про відкритий ринок і ціни примусового продажу);

- автотранспортні засоби: кількість, тип і середній вік всіх автотранспортних засобів, ринкова вартість (думка про відкритий ринок і ціни примусового продажу).

7. Характеристика основних ризиків і чинників які знижують їх вірогідність.

Наприклад: ризик – затримка доставки устаткування або технічні проблеми, які затримують виробництво всієї продукції. Чинники ослаблення - постачальник устаткування має хорошу репутацію, 50% ціни покупки відкладено до введення устаткування в експлуатацію. Контракт включає штрафи за затримку доставки/задержку початку роботи.

8. Джерела погашення кредиту.

Всі кредити повинні мати, щонайменше, два джерела виплат. Першим, як правило, буде операційний потік грошей, а останнім - реалізація застави.

9. Висновки кредитного інспектора.

Даний кредитний огляд повинен закінчуватися висновками про доцільність надання запрошеного кредиту з чітким обґрунтуванням схвалюваних рішень.

Запропонована методика оцінки кредитоспроможності позичальника має недолік, який полягає в тому, що методика не дозволяє кількісно зміряти ступінь ризику по кожному конкретному позичальникові. Вирішити цю проблему можна, аналізуючи динаміку економічних показників діяльності підприємства із застосуванням методів економіко-математичного моделювання.

Таким чином, запропонована методика оцінки кредитоспроможності позичальника допоможе ефективніше оцінювати кредитоспроможність позичальника, забезпечуючи тим самим зниження кредитного ризику.

У випадку погіршення фінансового стану позичальника, може виявитися під загрозою повернення позички. Виявивши такого позичальника, необхідно почати екстрені заходи до недопущення погіршення кредитного портфеля банку. Реалізація заставного майна є крайньою мірою, яку варто уникати через її трудомісткість і недосконалість законодавства України в даному питанні. Тому доцільно провести оцінку фінансового стану позичальника і порекомендувати йому заходу для його поліпшення.

Оцінку фінансового стану підприємства доцільно проводити в розрізі статей балансу, що впливають на показники кредитоспроможності підприємства.

Оцінка фінансового стану підприємства. По проведенню фінансового аналізу отримані наступні результати: відбувається поступовий ріст обороту підприємства і досить незначними є кредиторська та дебіторська заборгованість. Однак, у підприємства виражена явна нестача оборотного капіталу.

Виходячи з вище вказаного, можна зробити висновок, що підприємству потрібно збільшити оборотність оборотного капіталу. Цього можна досягти наступними діями:

- відкриття нових торговельних точок;
- створення підрозділу у підприємстві, який би шукав клієнтів серед ательє та торговельних підприємств інших міст, які також займаються торгівлею тканинами;
- проведення рекламної компанії.

Виконання зазначених заходів допоможе позичальнику досягти більш високих фінансових показників, що дозволить йому надалі ефективніше користатися банківським кредитом.

3.2. Визначення можливих обсягів залучення позикового капіталу підприємством без втрати платоспроможності

Одним з найважливіших завдань фінансового менеджменту є забезпечення поточної платоспроможності підприємства. Інструментом для реалізації цього завдання є короткостроковий фінансовий план, який дозволяє контролювати доходи і видатки підприємства протягом періоду і в разі потреби вносити корективи в діяльність підприємства, щоб уникнути втрати платоспроможності.

Завданням короткострокового фінансового планування є забезпечення фінансування поточної діяльності підприємства й ефективне використання тимчасово вільних коштів .

Перед складанням короткострокового фінансового плану, керуючись принципом резервування, варто встановити мінімальну суму резерву коштів або інших легко реалізованих (високоліквідних) активів. Для цього варто оцінити ступінь ризику можливих неплатежів дебіторів (споживачів), що залежить від їхніх ділових якостей і фінансового стану, загальної ситуації на ринку конкретного товару (роботи, послуги), економічної ситуації в регіоні й країні в цілому.

Резервування високоліквідних активів дозволяє забезпечити підприємству гарні показники поточної платоспроможності, виражені через коефіцієнти поточної й швидкої ліквідності. Дотримання цих показників є однією з необхідних умов для залучення зовнішніх джерел фінансування (наприклад, для одержання банківських кредитів).

Також перед складанням короткострокового фінансового плану доцільно оцінити можливості й умови одержання в постачальників (кредиторів) відстрочок платежів (комерційного кредиту). Нерідко можливість одержання таких відстрочок дозволяє уникнути звертання до банківських кредитів, які обходяться, як правило, дорожче й складніше в документальному оформленні.

Важливим чинником, який слід враховувати при складанні короткострокового фінансового плану, є необхідність дотримання правил та принципів фінансування підприємства. Планування потреби в капіталі та заходів щодо її покриття слід здійснювати, враховуючи правила горизонтальної та вертикальної структури балансу. Це дасть змогу оперативно перевірити, яким чином заходи для забезпечення поточної платоспроможності впливають на загальну фінансову рівновагу підприємства, зокрема показники фінансової незалежності, ліквідності тощо, які розраховуються на основі окремих статей балансу. Найважливішим інструментом перевірки узгодженості показників балансу та короткострокового фінансового плану на предмет забезпечення стабільної фінансової рівноваги є прогнозування робочого капіталу (Working Capital Prognoses). Для більшої об'єктивності планування робочого капіталу до складу оборотних активів доцільно включати не всю дебіторську заборгованість, а лише чисту реалізаційну вартість поточної дебіторської заборгованості.

Розробка оперативного фінансового плану ТОВ «С-Ко» на 2022 рік здійснюється урахуванням того, що на підприємстві планується до реалізації проект розширення діяльності.

Основні фінансові показники проекту, мають бути враховані при складанні фінансового плану, є такими: загальний потрібний обсяг інвестицій

складає 180000 грн.; підприємець передбачає укладення овердрафтового кредиту в розмірі 200 тис. грн. з кредитною ставкою 24% річних. Відповідно умовам договору з ПАТ "ПриватБанк" кредит може бути отриманий в будь-який момент в рамках кредитного ліміту. При цьому в заставу передається майно (основні засоби) залишковою вартістю 250 тис. грн.

Для складання короткострокового фінансового плану здійснюється оцінка (прогнозування) надходжень і витрати коштів на період планування. Для цього варто розділити доходи й витрати, пов'язані з основною (операційною), інвестиційною й фінансовою діяльністю.

Основна діяльність - це діяльність, пов'язана з виробництвом продукції або наданням послуг. Під інвестиційною розуміється діяльність, пов'язана із придбанням і продажем довгострокових активів (нерухомості, довгострокових цінних паперів і т.п.). Фінансова діяльність має на увазі випуск і погашення цінних паперів, кредитів і т.д.

Кожний із цих видів діяльності генерує як надходження, так і витрату коштів. Таким чином, при складанні відповідних планів необхідно враховувати їхній рух по всіх видах діяльності підприємства.

Основну частину припливу коштів, як правило, генерує основна діяльність підприємства. Для ТОВ «С-Ко» основною діяльністю є торгівля будівельними матеріалами, а також виконання будівельних робіт та надання профільних послуг. Із запровадженням проекту до основної діяльності додається торгівля будівельним інструментом.

Оцінка (прогнозування) надходжень і витрати коштів починається із прогнозу доходів від основної діяльності. Цей прогноз може бути поквартального, помісячного, потижневий, деякі підприємства роблять навіть щоденні прогнози. Як правило, застосовується такий період прогнозування, що дозволяє спланувати продажі із прийнятним ступенем точності. ТОВ «С-Ко» може здійснювати якісні квартальні прогнози, тому планування надходжень коштів в 2022 році здійснюється з розбивкою по кварталах.

Також у прогнозуванні надходжень коштів від основної діяльності має значення норматив оплат за відвантажену протягом планованого періоду продукцію. Адже неоплачений залишок на кінець періоду й становить суму дебіторської заборгованості. Такий норматив визначається, виходячи з даних минулих періодів, і для підприємства становить 90%. Крім того, передбачається, що вся продукція, неоплачена в минулому періоді, буде оплачена в наступному.

Прогноз надходжень коштів і дебіторської заборгованості по основній діяльності підприємства на 2022 рік відображений у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Прогноз надходжень коштів і дебіторської заборгованості по основній діяльності на 2022 рік (у тис. грн.)

№ з/п	Показник	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
1	Дебіторська заборгованість на початок періоду	121,4	82,9	87,9	130,9
2	Прогнозний обсяг продажів	365	415	845	910
3	Грошові надходження від основної діяльності, у т.ч.:	403,5	410	802	903,5
4	- за продукцію даного періоду (ряд. 2*90%)	328,5	373,5	760,5	819
5	- за продукцію минулого періоду	75	36,5	41,5	84,5
6	Дебіторська заборгованість на кінець періоду (ряд.1 + ряд.2 – ряд.3)	82,9	87,9	130,9	137,4

Зростання обсягів продаж забезпечується реалізацією запланованого проекту. Нерівномірність надходжень зумовлена специфікою діяльності будівельного підприємства – переважна більшість надходжень припадає на другу половину року.

Зростання обсягів продаж забезпечується реалізацією запланованого проекту. Нерівномірність надходжень зумовлена специфікою діяльності

сільського господарства – переважна більшість надходжень припадає на другу половину року (період збору врожаю та його переробки).

Що стосується прогнозу надходжень коштів від інвестиційної й фінансової діяльності, то господарством не планується реалізація довгострокових активів, а наявних фінансових інструментів не має, щоб отримати дохід або продати. Таким чином усі надходження господарства плануються за рахунок основної діяльності.

Напрямки витрати коштів умовно згрупуємо в такий спосіб:

1) Розрахунки з постачальниками й підрядниками. Припускаємо, що всі розрахунки здійснюються вчасно, оскільки відстрочка або прострочення оплати тягне підвищення ціни за рахунок втрати права на знижку за своєчасну оплату, застосування пені й фінансових санкцій.

2) Оплата праці, адміністративні й інші витрати. У цю категорію входять інші поточні витрати підприємства.

3) Витрати на капіталовкладення. ТОВ планує всі капіталовкладення, пов'язані з проектом розширення діяльності здійснити в першому кварталі.

4) Податок на прибуток, виплати відсотків і дивідендів.

Прогнозний план грошових коштів підприємства на 2022 рік показаний у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Прогнозний план грошових коштів підприємства на 2022 рік

№ з/п	Показник	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
1	Джерела коштів				
2	Надходження коштів від основної діяльності (ряд.3 з табл. 6)	403,5	410	802	903,5
3	Витрата коштів				
4	Розрахунки з постачальниками й підрядниками	150	110	345	390
5	Оплата праці, управлінські й інші витрати	142	148	170	178

6	Витрати на капіталовкладення	180			
7	Податки, відсотки й виплати власникові	40	40	45	50
8	Разом використання	512	298	560	618
9	Чистий грошовий потік (ряд.2 - ряд.8)	-108,5	112	242	285,5

У наявності дефіцит коштів у першому й у другому кварталі, обумовлений низькими продажами й високими капіталовкладеннями. У третьому й четвертому кварталах продажі збільшуються, капіталовкладення знижуються, і тому чистий грошовий потік позитивний. Це пояснюється таким чином.

У першому кварталі планується впровадження нової діяльності з обробки зернових культур на крупи, щоб мати можливість нарощення обсягів реалізації. Для досягнення цієї мети виділяється 325 тис. грн. В перші два квартали відбувається освоєння нового виробництва і внаслідок сезонності галузі не існує можливостей значного нарощення діяльності. Тільки з третього кварталу відбудеться повне освоєння встановлених потужностей і до існуючих обсягів реалізації додадуться обсяги реалізації від нового виду діяльності.

Наступний крок – це розрахунок потреби в додаткових джерелах фінансування (табл. 3.3). Установлюємо розмір мінімального резерву коштів у сумі 20 тис. грн.

Таблиця 3.3

Потреба у фінансуванні підприємства на 2022 рік (у тис. грн.)

№ з/п	Показник	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
1	Кошти на початок періоду	1,7	-106,8	5,2	247,2
2	Зміни в залишках коштів (чистий грошовий потік з табл. 3.2)	-108,5	112	242	285,5
3	Кошти на кінець періоду (ряд.1 + ряд.2)	-106,8	5,2	247,2	532,7
4	Мінімальний резерв коштів	12	12	12	12
5	Потреба у фінансуванні (ряд.3 + ряд.4)	-118,8	-6,8	235,2	520,7

У підприємства існує дефіцит коштів протягом перших двох кварталів, що викликає необхідність залучення додаткових джерел фінансування діяльності.

Наступний крок – ухвалення рішення про вибір джерел додаткового фінансування або напрямків використання тимчасово вільних коштів (якщо такі є).

Можливими джерелами додаткового фінансування можуть бути:

- короткострокові банківські кредити;
- процентні цінні папери;
- торговельне кредитування;
- прострочена заборгованість постачальникам;
- факторинг (продаж непростроченої дебіторської заборгованості) і ін.

Вибір джерела здійснюється, виходячи з положення компанії, ситуації на ринку кредитних ресурсів і ін.

Відповідно умовам договору з ПАТ "ПриватБанк" може бути отриманий овердрафтовий кредит в розмірі 200 тис. грн. з кредитною ставкою 24% річних.

При заданих вище умовах стратегія фінансування компанії виглядає очевидною: спочатку треба використати можливості кредитної лінії, при необхідності – на повну потужність, до вичерпання встановленого ліміту кредитування. Але якщо потреби в коштах все-таки перевищать можливості кредитної лінії, то треба вдатися до затримки платежів постачальникам і підрядникам. Виходячи із цих передумов, складається план фінансування, що наведений у табл. 3.4.

Таким чином ТОВ «С-Ко» потребує додаткового фінансування для розширення своєї діяльності у 1 і 2 кварталах. Але вже у 3 кварталі відбувається повне погашення позики з відсотками і надходження грошових коштів значно перевищують потребу у фінансуванні.

Таблиця 3.4

План фінансування підприємства на 2022 рік (у тис. грн.)

Надходження грошових коштів	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Кошти від поточної діяльності			235,2	520,7
Отримання позики за овердрафтовим кредитом	126,4	15,3		
Приплив грошових коштів	126,4	15,3	235,2	520,7
Потреба у фінансуванні	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
Кошти для поточної діяльності	118,8	6,8		
Виплати по овердрафтовому кредиту			141,7	
Виплата відсотків по овердрафтовому кредиту	7,6	8,5	8,5	
Потреба в грошових коштах	126,4	15,3	150,2	-

Як бачимо з розрахунків короткострокове фінансове планування передбачає урахування усіх надходжень та витрат з метою забезпечення поточної платоспроможності підприємства. Для ТОВ «С-Ко» в основу складання короткострокового фінансового плану було закладено принцип первинності витрат. В зв'язку з тим, що підприємство має високий рівень кредитоспроможності (як показав аналіз в розділі 2) і може покривати дефіцит ресурсів додатковим залученням коштів.

Загалом, як видно з табл. 3.1 і 3.2 в усіх періодах забезпечується не тільки відшкодування витрат, а й необхідний залишок грошових коштів на кінець періоду (12 тис. грн.). На початку року виникає дефіцит грошових коштів на кінець періоду. Це відбувається за рахунок придбання необоротних активів в 1 кварталі. В 2 кварталі дефіцит невеликий і викликаний операціями попереднього періоду. Потреба у грошових коштах забезпечується кредитним фінансуванням. А далі залишок грошових коштів переходить на наступний період для забезпечення поточної платоспроможності. В 3 кварталі, коли його суми значні, відбувається погашення банківських позичок. За рахунок цих заходів забезпечується постійний залишок грошових коштів на підприємстві,

що означає постійне підтримання платоспроможності підприємства.

Використання запропонованих підходів до управління платоспроможністю через впровадження короткострокового планування та дотримання запланованих показників (відхилення має становити не більше 5%) дозволить значно покращати ефективність роботи підприємства. Впровадження системи короткострокового планування у ТОВ «С-Ко» не потребує значних додаткових вкладень і може бути здійснене в межах існуючої чисельності працівників. А його ефективна реалізація дозволить підприємству підвищити контроль за доходами і витратами та забезпечити поточну платоспроможність.

3.3. Вибір і обґрунтування раціональної структури капіталу підприємства

У попередньому розділі було показано, що для забезпечення ефективної діяльності і розвитку підприємства необхідно залучати кредитні ресурси. Сформована ситуація вимагає застосування ефективних методів управління платоспроможністю і кредитоспроможністю підприємства.

Фінансовий стан підприємства може бути поліпшено в результаті впровадження заходів, що сприяють підвищенню основних показників його діяльності. Найважливіші напрямки удосконалення фінансової роботи на підприємстві наступні:

- системний і постійний фінансовий аналіз їхньої діяльності;
- організація оборотних коштів відповідно до існуючих вимог з метою оптимізації фінансового стану;
- впровадження управлінського обліку і на цій основі оптимізація витрат підприємства на основі розподілу їх на перемінні і постійні й аналіз взаємодії і взаємозв'язку «витрати – виручка – прибуток»;
- оптимізація розподілу прибутку і вибір найбільш ефективної дивідендної політики;

- більш широке впровадження комерційного кредиту і вексельного звертання з метою оптимізації джерел коштів і впливу на банківську систему;
- використання лізингових відносин з метою розвитку виробництва;
- оптимізація структури майна і джерел його формування з метою недопущення незадовільної структури балансу;
- упровадження сучасної системи керування грошовими потоками;
- розробка і реалізація стратегічної фінансової політики підприємства.

Як керуючі прийоми по поліпшенню управління фінансовою діяльністю підприємства ТОВ «С-Ко» далі буде розглянута можливість додаткового залучення позикових фінансових ресурсів і обґрунтування раціональної структури капіталу.

З цією метою буде розглянутий вплив співвідношення власних і позикових засобів на показник рентабельності підприємства і визначене раціональне співвідношення між власним і позиковим капіталом.

Ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикового капіталу. Залучення позикового капіталу дозволяє істотно розширити обсяг господарської діяльності, підвищити прибуток підприємства і в остаточному підсумку – його ринкову вартість.

Керування залученням і використанням позикових коштів є частиною загальної фінансової стратегії підприємства і зводиться до визначення граничних обсягів позикових коштів, раціональних співвідношень власних і позикових коштів частку власного і запозиченого капіталу в загальному капіталі з метою забезпечення постійною платоспроможністю підприємства.

Раціональне співвідношення власних і позикових джерел коштів залежить від ряду факторів:

- рентабельності капіталу;
- рентабельності акціонерного капіталу;
- частки акціонерного капіталу в складі капіталу, резервів і перспектив

його збільшення;

- рівня відсотків за банківський кредит;
- оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості, а також коштів;
- дисконтної ставки відсотка Національного Банку.

Якщо в розділі другому даної роботи співвідношення позикових і власних засобів розглядалося з погляду значимості окремих елементів активів для забезпечення безперебійної діяльності підприємства, то в даному розділі розглянемо співвідношення позикових і власних засобів з погляду підвищення рентабельності капіталу.

Розглянемо дане питання на прикладі нашого підприємства. Для порівняння візьмемо дані за три роки, що застосовувалися для аналізу фінансового стану. При цьому дані балансу за кожен рік занесемо в таблицю у виді середніх величин, що розрахуємо по формулі:

$$y = \frac{y_1 + y_2}{2} \quad (3.1)$$

де y_1 і y_2 – значення показників на початок і кінець періоду.

Дані таблиці 3.5 показують зниження рентабельності капіталу в кожному наступному році. У першому році рентабельність капіталу висока, однак склалися несприятливі умови розрахунків із кредиторами і дебіторами. Дебіторська заборгованість обертається повільно – 25,6 днів, кредиторська ж дуже швидко – 14,7 дня.

Таблиця 3.5

Розрахунок показників, зв'язаних зі співвідношенням позикових і власних коштів

Показник	Од. изм.	1-й рік	2-й рік	3-й рік
Виручка від реалізації	тис. грн.	580,2	567,7	727,1
Прибуток	тис. грн.	129,6	107,0	68,8
Податок на прибуток	тис. грн.	32,4	29,0	17,2
Чистий прибуток	тис. грн.	67,3	67,2	39,8

Капітал і резерви	тис. грн.	239,5	290,95	329,95
Дебіторська заборгованість	тис. грн.	164,75	177,65	193,00
Кредиторська заборгованість	тис. грн.	95,00	182,15	209,15
Короткострокові кредити	тис. грн.	11,2	15,35	40,25
Запаси	тис. грн.	157,25	175,1	212,5
Оборотність дебіторської заборгованості	днів	25,6	28,2	23,9
Оборотність кредиторської заборгованості	днів	14,7	28,9	25,9
Оборотність запасів	днів	1,7	2,4	5,0
Рентабельність капіталу	%	28,10	23,10	12,06
Додаткові кошти	тис. грн.	69,75	- 4,5	-16,15

Протягом 11 днів різниці між надходженнями дебіторської заборгованості підприємству необхідно мати власні засоби, що компенсують ненадходження дебіторської заборгованості. Обсяг цих засобів визначається по формулі:

$$S_{\text{доп}} = \frac{\text{Виторг від реалізації} \times (O_{\kappa} - O_{\delta})}{D} \quad (3.2)$$

де S доп. – сума додаткових власних засобів;

D – тривалість звітного періоду, дні (у даному випадку – 90 днів);

Ok, Od – період оборотності відповідно кредиторській і дебіторській заборгованості.

У першому році необхідно збільшити власний капітал на 66,75 тис. грн., що складає майже 30% від суми власного капіталу. Таке збільшення, безсумнівно, приведе до значного зниження рентабельності капіталу. Збільшення власного капіталу можливо для даного підприємства за рахунок двох джерел - збільшення обсягу реалізації або додаткових внесків у статутний фонд учасників товариства з обмеженою відповідальністю. В другому році власний капітал підприємства збільшився, але, відповідно знизилася його

рентабельність. У третьому році ситуація трохи міняється. І хоча рентабельність капіталу знижується, оборотність дебіторської заборгованості вище кредиторської, що приводить до появи в підприємства вільних засобів у сумі 16,15 тис. грн. Отже, на цю суму підприємство може знизити власний капітал. Тому що на даному підприємстві до складу власних засобів входить переважно засобу статутного фонду і прибуток, зменшення власних засобів припускає використання прибутку, наприклад, для придбання сировини з метою розширення виробництва, або інших матеріальних цінностей. У цьому випадку, на суму вільних засобів може бути збільшена кредиторська заборгованість.

Розглянемо, як вплинуть описані вище дії на величину рентабельності капіталу (табл. 3.6). За основу приймемо розрахунок показників першого року. Для другого варіанту зменшимо величину капіталу і збільшимо на цю же суму кредиторську заборгованість, залишивши незмінними інші показники. У результаті рентабельність капіталу підприємства покращилася і склала 12,68% у порівнянні з 12,06%. Оборотність кредиторської заборгованості при цьому збільшилася, а оборотність дебіторської заборгованості залишилася незмінної. В обороті підприємства знову з'явилися вільні засоби. Повторимо описані вище дії й одержимо дані третього варіанта.

Таблиця 3.6

Розрахунок рентабельності капіталу

Показник	Од. вим.	Варіант		
		I	II	III
Виручка від реалізації	тис.грн.	727,1	727,1	727,1
Прибуток	тис.грн.	57	57	57
Податок на прибуток	тис.грн.	17,2	17,2	17,2
Чистий прибуток	тис.грн.	39,8	39,8	39,8
Капітал і резерви	тис.грн.	329,95	313,8	281,5
Дебіторська заборгованість	тис.грн.	193,00	193	193

Кредиторська заборгованість	тис.грн.	209,15	225,30	257,60
Короткострокові кредити	тис.грн.	40,25	40,25	40,25
Запаси	тис.грн.	212,5	228,65	260,95
Оборотність дебіторської заборгованості	днів	23,9	23,9	23,9
Оборотність кредиторської заборгованості	днів	25,9	27,9	31,9
Оборотність запасів	днів	26,3	28,3	32,3
Рентабельність капіталу	%	12,06	12,68	14,14
Додаткові кошти	тис.грн.	-16,15	-32,3	-64,6

Як видно з таблиці 3.6, зменшення власного капіталу і заміна його кредиторською заборгованістю привело до підвищення рентабельності капіталу.

Розглянемо, як при одній і тій же величині виторгу, собівартості і прибутку зміна розмірів капіталу залежить від суми дебіторської заборгованості і структури короткострокових боргів підприємства (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Розрахунок раціонального співвідношення позикових і власних коштів,
що забезпечує достатню рентабельність капіталу

Показник	Од. вим.	Варіант	
		I	II
Виручка від реалізації	тис. грн.	727,1	727,1
ПДВ	тис. грн.	121,4	121,4
Собівартість	тис. грн.	549,5	558,9
Прибуток	тис. грн.	56,2	46,8
Податок на прибуток	тис. грн.	17,2	14,0
Чистий прибуток	тис. грн.	39	32,7
Капітал і резерви	тис. грн.	329,95	246,2

Дебіторська заборгованість	тис. грн.	193,00	193,0
Кредиторська заборгованість	тис. грн.	209,15	209,2
Короткострокові кредити	тис. грн.	40,25	124,0
Оборотність дебіторської заборгованості	днів	23,9	23,9
Оборотність кредиторської заборгованості	днів	34,3	33,7
Рентабельність капіталу	%	11,82	13,30
Вільні кошти	тис. грн.	-83,74789	-79,0828

При цьому оборотність кредиторської заборгованості розрахуємо не стосовно виручки, а стосовно собівартості реалізованої продукції. Розрахунок зробимо для даних 2021 року. В другому варіанті на величину вільних коштів зменшимо власний капітал і збільшимо короткостроковий кредит. Як видно з таблиці 3.7, рентабельність капіталу збільшилася, незважаючи на необхідність сплати відсотків за кредит з розрахунку 45% річних, котрі зменшують розмір чистого прибутку. І хоча оборотність кредиторської заборгованості трохи зменшилася, усе рівно зберігається значний розрив між періодами їхнього обороту, що є джерел вільних засобів на підприємстві.

Визначимо, яким повинне бути співвідношення кредитів банку і власного капіталу, що дало би збільшення рентабельності капіталу. Це питання необхідно вирішувати виходячи з умов, у яких підприємство має підставу залучати додаткові позикові кошти, не ризикуючи стати неплатоспроможним. Таким чином, потрібно визначити розміри заміщення з таким розрахунком, щоб рентабельність капіталу підвищилася, незважаючи на необхідність сплати банківського відсотка.

Складемо наступну нерівність:

$$\frac{(\Pi - i \times x) \times H_{\text{пр}}}{K - x} > \frac{\Pi \times H_{\text{ц}}}{\text{ДО}}$$

де Π – валовий прибуток;

i – банківський відсоток за кредит;

x – сума банківського кредиту, що підприємство може взяти без збитку

для платоспроможності;

Нпр – податок на прибуток;

К - власний капітал і резерви.

У даній нерівності в правій частині приведена формула для розрахунку рентабельності власного капіталу, у лівій - та ж формула з урахуванням зменшення капіталу на суму кредиту і зменшення прибутку на величину відсотків за кредит.

Перетворимо дану нерівність:

$$ДО \times (П - i \times x) \times Нпр > П \times Нпр \times (К - x)$$

$$ДО \times П \times Нпр - ДО \times i \times x \times Нпр > П \times Нпр \times К - П \times Нпр \times x$$

$$П \times Нпр \times x > ДО \times i \times x \times Нпр$$

$$П > i \times ДО$$

де Рк – рентабельність власного капіталу.

Це значить, що підприємство, у якого річна рентабельність власного капіталу перевищує ставку банківського кредиту, може без обмежень залучати короткострокові банківські кредити. При цьому не має значення навіть ставка податку на прибуток. Це дає можливість зменшити власний капітал і ще більше підвищити його рентабельність.

У результаті підприємства з досить високою рентабельністю власного капіталу можуть користатися кредитами і підвищувати її ще більше. У підприємств із низькою рентабельністю така можливість відсіяна. Для них єдиний спосіб підвищення капіталу – збільшення обсягів реалізації і прибутку, або ж абсолютне скорочення власного капіталу, а разом з ним і активів, джерелом покриття яких він є.

Залучення банківських кредитів для заміщення частини капіталу стає доцільним, якщо попереднє підприємство забезпечило собі його високу рентабельність капіталу іншими способами.

Дана закономірність і з'явилася причиною збільшення рентабельності капіталу в розрахунках, приведених у таблиці 3.7. Рентабельність власного капіталу у варіанті 1 складала 11,8%. Оскільки даний показник був

розрахований за даними одного року, то сума відсотків за кредит, яка відноситься на витрати і прибуток, що зменшує, складе 11,3%. Заміна частини власного капіталу короткостроковим кредитом під 45% річних привела до збільшення рентабельності власного капіталу до 13,3% (тобто на 13%).

На підставі вищевикладеного, можемо розрахувати раціональне співвідношення позикових і власних засобів для кожного року базового підприємства в залежності від оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості.

У таблиці 3.8 розглянутий укрупнений розрахунок, тобто в якості необхідних позикових засобів розглядається тільки кредиторська заборгованість і короткострокові кредити у випадку перевищення часу обороту дебіторської заборгованості над кредиторською.

Таблиця 3.8

Розрахунок раціонального співвідношення позикових і власних засобів у залежності від оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості

Показник	Од. вим.	I рік	II рік	III рік
1	2	3	4	5
1 Дебіторська заборгованість	тис.грн.	164,75	177,65	193
2 Кредиторська заборгованість	тис.грн.	95	182,15	209,15
3 Одноденний обсяг реалізації	тис.грн.	6,45	6,31	8,08
4 Одноденна собівартість	тис.грн.	4,29	4,20	6,11
5. Капітал і резерви	тис.грн.	239,5	290,95	329,95
6 Прибуток	тис.грн.	99,7	96,2	56,2
7 Оборотність дебіторської заборгованості (п 2 : п 3)	тис.грн.	25,56	28,16	23,89
8 Оборотність кредиторської заборгованості (п.2 : п.4)	тис.грн.	38,41	42,34	31,61

9 Необхідний короткостроковий кредит ((п.7 - п.8)×п.4)	тис.грн.	-	-	-
10 Вільні кошти в обороті ((п.8 -п. 7)*п.3)	тис.грн.	82,89	89,44	62,38
11. Відсотки за кредит (ставка 45% річних)	тис.грн.	-	-	-
12. Чистий прибуток ((п. 6 – п. 11) × п.7)	тис.грн	69,79	67,34	39,34
13. Необхідні власні кошти (п.5 - п. 10)	тис.грн	156,61	201,51	267,57
14. Необхідні позикові кошти (п.2 + п.9)	тис.грн	95,00	182,15	209,15
15. Раціональне співвідношення позикових і власних коштів (п. 14 : п. 13)	-	0,61	0,90	0,78

У даному випадку величини довгострокових і короткострокових кредитів, уже використовуваних підприємством, не мають значення для вищенаведеного розрахунку, оскільки його метою є визначити співвідношення позикового і власного капіталу виходячи з необхідності додаткових засобів для оплати дебіторської заборгованості підприємства.

Результати розрахунків показують, що в різних періодах раціональне співвідношення позикових і власних засобів підприємства було різним. Найнижче його значення спостерігалось в 2021 році, найвище в 2020 році. В усіх періодах через більш швидку оборотність кредиторської заборгованості підприємство мало вільні засоби, що служило передумовою для заміщення власного капіталу позиковим.

Звернувшись до таблиці 3.8, бачимо, що підприємство має досить високу рентабельність капіталу, і, незважаючи на її зниження до кінця II року, може без збитку для його платоспроможності заміщати в необхідному для нього розмірі власні кошти позиковими при ставці 45% річних. Рентабельність капіталу за розглянутий період підприємства складе 50,47% . Таким чином, заміна власного капіталу короткостроковим кредитом по ставці менше 50,47 % приведе до росту рентабельності власного капіталу підприємства.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

Охорона праці робітників, забезпечення найбільшої безпеки умов праці, ліквідація професійних захворювань та виробничого травматизму є однією з головних задач держави та входять в обов'язкові норми для дотримання всіма підприємствами незалежно від форм власності та виду і ролі діяльності. Питання охорони праці враховуються при організації будь-яких виробничих процесів та операцій.

Причини нещасних випадків пов'язані з не налагодженим оснащенням, поганою організацією окремих виробничих процесів, з порушенням дисципліни, формальними відносинами адміністрації до навчання робочих небезпечних прийомів роботи.

Погані умови роботи є однією з найважливіших причин зниження працездатності та збільшення втоми робочих, росту браку, який здійснює вплив на економічні показники підприємств, та на розвиток всього суспільства.

Небезпечний фактор здійснює вплив на працівника та в окремих умовах приводять до травм або іншому різкому погіршенню здоров'я. До різкого погіршення здоров'я можна віднести отруєння, тепловий удар, опромінення. Шкідливий виробничий фактор приводить до захворювань або зниженню працездатності. В залежності від рівня та тривалості впливу шкідливий фактор може перетворитися на небезпечний.

Адміністрація підприємства повинна правильно організовувати труд робочих, створювати всі умови для росту виробництва праці: дотримуватися законодавства о роботі та правилах охорони роботи, поліпшувати умови роботи та добробут робітників.

Гігієнічна класифікація праці необхідна для оцінки конкретних умов та характеру праці на робочих місцях. На основі такої оцінки приймаються рішення, спрямовані на запобігання або максимальне обмеження впливу несприятливих виробничих факторів.

Виходячи з принципів Гігієнічної класифікації, умови праці розподіляються на 4 класи:

1 клас – оптимальні умови праці – такі умови, при яких зберігається не лише здоров'я працюючих, а створюються передумови для підтримування високого рівня працездатності.

2 клас – допустимі умови праці – характеризуються такими рівнями факторів виробничого середовища і трудового процесу, які не перевищують встановлених гігієнічних нормативів для робочих місць, а можливі зміни функціонального стану організму відновлюються за час регламентованого відпочинку або до початку наступної зміни та не чинять несприятливого впливу на стан здоров'я працюючих та їх потомство в найближчому та віддаленому періодах.

3 клас – шкідливі умови праці – характеризуються наявністю шкідливих виробничих факторів, що перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та (або) його потомство.

4 клас – небезпечні (екстремальні) – умови праці, що характеризуються такими рівнями факторів виробничого середовища, вплив яких протягом робочої зміни (або ж її частини) створює високий ризик виникнення важких форм гострих професійних уражень, отруєнь, каліцтв, загрозу для життя.

Визначення загальної оцінки умов праці базується на диференційованому аналізі визначення умов праці для окремих факторів виробничого середовища і трудового процесу. До факторів виробничого середовища належать: показники мікроклімату; вміст шкідливих речовин в повітрі робочої зони; рівень шуму, вібрації, інфра- та ультразвуку, освітленості.

Адекватна оцінка конкретних умов та характеру праці сприятиме обґрунтованій розробці та впровадженню комплексу заходів і технічних засобів з профілактики виробничого травматизму та професійних захворювань, зокрема за рахунок покращення параметрів виробничого середовища, зменшення важкості та напруженості трудового процесу.

В економічному відділі можуть здійснювати вплив такі шкідливі фактори:

1. Мікроклімат приміщення. Суттєвий вплив на стан організму працівника, його працездатність здійснює мікроклімат (метеорологічні умови) у приміщеннях, під яким розуміють клімат внутрішнього середовища цих приміщень, що визначається діючою на організм людини сукупністю температури, вологості, руху повітря та теплового випромінювання нагрітих поверхонь.

Мікроклімат виробничих приміщень, в основному, впливає на тепловий стан організму людини та її теплообмін з навколишнім середовищем. Значне відхилення мікроклімату робочої зони від оптимального може бути причиною ряду фізіологічних порушень в організмі робітників, призвести до різкого зниження працездатності. Ще одним несприятливим фактором є запиленість повітря. Нормативні значення даних метеорологічних факторів приводяться в ДСТ 12.1.005-8.

2. Вентиляція. Під вентиляцією розуміють сукупність заходів та засобів призначених для забезпечення на постійних робочих місцях та зонах обслуговування виробничих приміщень метеорологічних умов та чистоти повітряного середовища, що відповідають гігієнічним та технічним вимогам. Основне завдання вентиляції – вилучити із приміщення забруднене або нагріте повітря та подати свіже.

Вентиляція класифікується за такими ознаками:

- за способом переміщення повітря – природна, штучна (механічна) та суміщена (природна та штучна одночасно);
- за напрямком потоку повітря – припливна, витяжна, припливно-витяжна;
- за місцем дії – загальнообмінна, місцева, комбінована.

Природна та штучна вентиляції повинні відповідати наступним санітарно-гігієнічним вимогам:

- створювати в робочій зоні приміщень нормовані метеорологічні умови праці (температуру, вологість і швидкість руху повітря);

- повністю усувати з приміщень шкідливі гази, пари, пил та аерозолі або розчиняти їх до гранично допустимих концентрацій;
- не вносити в приміщення забруднене повітря ззовні або шляхом засмоктування забрудненого повітря з суміжних приміщень;
- не створювати на робочих місцях протягів чи різкого охолодження;
- бути доступними для управління та ремонту під час експлуатації;
- не створювати під час експлуатації додаткових незручностей (наприклад, шуму, вібрацій, попадання дощу, снігу).

Найбільш повно вище перерахованим вимогам відповідає система кондиціонування повітря, яка також застосовується на підприємствах. За допомогою кондиціонерів створюються і автоматично підтримуються у виробничому приміщенні задані параметри повітряного середовища. При вирішенні питання щодо доцільності кондиціонування повітря слід враховувати і економічні чинники.

3. Системи опалення. Системи опалення являють собою комплекс елементів, необхідних для нагрівання приміщень в холодний період року. До основних елементів систем опалення належать джерела тепла, теплопроводи, нагрівальні прилади. Теплоносіями можуть бути нагріта вода, пара чи повітря.

Системи опалення поділяють на місцеві та центральні.

До місцевого відноситься пічне та повітряне опалення, а також опалення місцевими газовими та електричними пристроями. Місцеве опалення застосовується, як правило, в житлових та побутових приміщеннях, а також в невеликих виробничих приміщеннях малих підприємств.

До систем центрального опалення відносяться: водяне, парове, панельне, повітряне, комбіноване.

4. Освітлення. Серед факторів зовнішнього середовища, що впливають на організм людини в процесі праці, світло займає одне з перших місць. Адже відомо, що майже 90% всієї інформації про довкілля людина одержує через органи зору. Під час здійснення будь-якої трудової діяльності втомлюваність очей, в основному, залежить від напруженості процесів, що супроводжують

зорове сприйняття. До таких процесів відносяться адаптація, акомодация та конвергенція.

Адаптація – пристосування ока до зміни умов освітлення (рівня освітленості).

Акомодация – пристосування ока до зрозумілого бачення предметів, що знаходяться від нього на неоднаковій відстані за рахунок зміни кривизни кришталика.

Конвергенція – здатність ока при розгляданні близьких предметів займати положення, при якому зорові осі обох очей перетинаються на предметі.

Світло впливає не лише на функцію органів зору, а й на діяльність організму в цілому. При поганому освітленні людина швидко втомлюється, працює менш продуктивно, зростає потенційна небезпека помилкових дій і нещасних випадків. Згідно з статистичними даними, до 5% травм можна пояснити недостатнім або нераціональним освітленням, 9 в 20% воно сприяло виникненню травм. Врешті, погане освітлення може призвести до професійних захворювань, наприклад, таких як робоча мнопія (короткозорість), спазм акомодациї.

Для створення оптимальних умов зорової роботи слід враховувати не лише кількість та якість освітлення, а й кольорове оточення. Так, при світлому пофарбуванні інтер'єру завдяки збільшенню кількості відбитого світла рівень освітленості підвищується на 20-40% (при тій же потужності джерел світла), різкість тіней зменшується, покращується рівномірність освітлення.

При надмірній яскравості джерел світла та оточуючих предметів може відбутись засліплення працівника. Нерівномірність освітлення та неоднакова яскравість оточуючих предметів призводять до частої переадаптації очей під час виконання роботи і, як наслідок цього – до швидкої втоми органів зору. Тому поверхні, що добре освітлюються і знаходяться в полі зору, краще фарбувати в кольори середньої світлості, коефіцієнт відбивання яких знаходиться в межах 0,3-0,6, і, бажано, щоб вони мали матову або напівматову поверхню.

6. Шум – будь-який небажаний звук, котрий заважає.

Виробничим шумом називається шум на робочих місцях, на ділянках або на територіях підприємств, котрий виникає під час виробничого процесу.

Наслідком шкідливої дії виробничого шуму можуть бути професійні захворювання, підвищення загальної захворюваності, зниження працездатності, підвищення ступеня ризику травм та нещасних випадків, пов'язаних з порушенням сприйняття попереджувальних сигналів, порушення слухового контролю функціонування технологічного обладнання, зниження продуктивності праці.

За характером порушення фізіологічних функцій шум поділяється на такий, що заважає (перешкоджає мовному зв'язку), подразнювальний (викликає нервові напруження і внаслідок цього – зниження працездатності, загальну перевтому), шкідливий (порушує фізіологічні функції на тривалий період і викликає розвиток хронічних захворювань, котрі безпосередньо або опосередковано пов'язані зі слуховим сприйняттям, погіршення слуху, гіпертонію, туберкульоз, виразку шлунку), травмуючий (різко порушує фізіологічні функції організму людини).

Шум як фізичне явище – це коливання пружного середовища. Він характеризується звуковим тиском як функцією частоти та часу. З фізіологічної точки зору шум визначається як відчуття, що сприймається органами слуху під час дії на них звукових хвиль в діапазоні частот 16-20000 Гц. Загалом шум – це безладне поєднання звуків різної частоти та інтенсивності.

Негативний вплив шуму на продуктивність праці та здоров'я людини загальновідомий. Під час роботи в шумних умовах продуктивність ручної праці може знизитись до 60%, а кількість помилок, що трапляються при розрахунках, зростає більше, ніж на 50%. При тривалій роботі в шумних умовах перш за все уражаються нервова та серцево-судинна системи та органи травлення. Зменшується виділення шлункового соку та його кислотність, що сприяє захворюванню гастритом. Необхідність кричати при спілкуванні у виробничих умовах негативно впливає на психіку людини.

Вплив шуму на організм людини індивідуальний. У деяких людей погіршення слуху настає через декілька місяців, а у інших воно не настає через декілька років роботи в шумі. Встановлено, що для 30% людей шум є причиною передчасного старіння.

6. Незадовільна організація робочого місця. Робота економістів пов'язана з переробкою великої кількості документів, тому вона виконується в більшій частині у позі „сидячи”: кожний день виконання роботи в такій позі може призвести до ряду таких захворювань, як сколіоз, остеохондроз, головна біль та інше. Тому придбання та розташування меблів має велике значення не тільки з естетичної точки зору, а й для здоров'я робітників.

Організацію робочих місць необхідно здійснювати на основі сучасних вимог. Конструкція робочої меблі (столи, крісла і стільці) повинна забезпечувати можливість індивідуального регулювання відповідно росту працюючого і створювати зручну позу. Предмети, що використовуються, та органи управління повинні знаходитися в оптимальній робочій зоні.

Робоче місце для виконання робіт в положенні сидячі повинно відповідати вимогам ГОСТ 12.2.032-88, ГОСТ 22269-88, ГОСТ 21829-88 і вимогам технічної естетики. Робочі місця повинні розташовуватися між собою на відстані не менше 1,2м., робочій стіл регулюється по висоті в межах 680-760мм., висота поверхні стільця регулюється в межах 400-500мм.

ВИСНОВКИ

В кваліфікаційній роботі виконано дослідження питань управління платоспроможністю та кредитоспроможністю підприємства на базі ТОВ «С-Ко». За результатами виконання кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки.

Стабільний фінансовий стан підприємства позитивно впливає на здійснення його господарської діяльності. Однією з ключових характеристик фінансового стану є платоспроможність, яка визначає як поточний, так і перспективний фінансовий стан. Платоспроможність – це здатність підприємства своєчасно і в повному обсязі виконувати свої боргові зобов'язання і одночасно безперебійно здійснювати свою господарську діяльність.

З поняттям платоспроможності тісно пов'язана кредитоспроможність підприємств, тобто здатність і готовність повернути кредит відповідно умовам договору.

Перш ніж планувати залучення капіталу шляхом одержання банківської позички, фінансові служби підприємства повинні оцінити можливості отримання кредиту. При комплексній оцінці кредитоспроможності аналізуються такі елементи: якість фінансового менеджменту, ринкове положення та фінансовий стан.

Теорія фінансового аналізу пропонує досить велику кількість критеріїв для проведення оцінки платоспроможності, які можна об'єднати в декілька груп: показники ліквідності, оборотності, структури майна і капіталу, рентабельності і самофінансування. Також існують моделі комплексної оцінки платоспроможності, які переважно використовуються в банківській практиці при оцінці кредитоспроможності. Інформаційною базою для проведення аналізу кредитоспроможності сторонніми організаціями є фінансова звітність підприємства, а для внутрішнього аналізу використовують також і поточні внутрішні документи підприємства.

Існуючи показники та критерії фінансового стану підприємства настільки різноманітні, що для проведення аналізу використовується лише обмежена їх кількість. До того ж як показує досвід не можливо обмежуватися лише кількісними показниками фінансового стану, потрібно враховувати якісні критерії, такі як історія підприємства, репутація, рівень фінансового менеджменту, галузь діяльності, розмір тощо. В зв'язку з цим на сьогоднішній день існує досить багато методичних підходів для оцінки платоспроможності і кредитоспроможності підприємств, які враховують ті чи інші критерії.

В кваліфікаційній роботі проведено аналіз платоспроможності та кредитоспроможності ТОВ «С-Ко». Для загальної оцінки фінансового стану проведено діагностику показників майнового стану та ефективності використання ресурсів, аналіз коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності, ділової активності і рентабельності. Загалом господарство можна визнати таким, що успішно здійснює діяльності в галузі будівництва, але в 2021 році дещо погіршується рентабельність діяльності і показники ліквідності. Хоча платоспроможність підприємства залишається на нормальному рівні.

Поглиблений аналіз платоспроможності і кредитоспроможності був проведений за комплексною методикою, що використовується провідними світовими банками, та за методикою ПАТ "ПриватБанк". Кожен з цих методичних підходів враховує різні критерії та надає їм різної значущості.

Провівши розрахунки платоспроможності та кредитоспроможності базове господарство було визнано кредитоспроможним. Єдність результатів різних методик доводить, що підприємство має ефективну систему фінансового менеджменту і можливості залучення додаткового кредитного капіталу для подальшого розвитку. Разом з тим, на підприємстві ще не використані всі можливості покращання управління капіталом і необхідно запроваджувати сучасні методи фінансового менеджменту в діяльність підприємства.

Пропонується для підвищення платоспроможності базового підприємства та забезпечення його кредитоспроможності запроваджувати сучасні методи фінансового управління. Запропоновано систему заходів для зменшення

ступеня кредитних ризиків. А саме, формувати короткострокові фінансові плани, в яких буде відображено потоки грошових коштів – всі його надходження і платежі. Такий план формується з розбивкою по місяцях або кварталах, що дозволить контролювати поточну платоспроможність підприємства протягом всього року, а не лише за даними фінансових звітів, які складаються на кінець періоду і не завжди реально відображають фінансовий стан і платоспроможність підприємства.

В кваліфікаційній роботі розроблено короткостроковий фінансовий план підприємства з зазначенням надходжень, платежів, сальдо грошового потоку на кожен місяць розрахункового періоду та відображенням джерел покриття дефіциту коштів в ті періоди, коли він виникає. Ефективна реалізація планування дозволить підприємству підвищити контроль за доходами і витратами та забезпечити поточну платоспроможність.

Також проведено дослідження впливу структури капіталу підприємства на його рентабельність та платоспроможність. На основі цього обґрунтовано доцільність використання позикових коштів для фінансування діяльності підприємства з урахуванням структури капіталу та обсягів дебіторської заборгованості.

Підприємство має досить високу рентабельність капіталу і може без збитку для його платоспроможності заміщати в необхідному для нього розмірі власні кошти позиковими при ставці 45% річних. Рентабельність капіталу за розглянутий період підприємства складе близько 50%. Таким чином, заміна власного капіталу короткостроковим кредитом по ставці менше 50% приведе до росту рентабельності власного капіталу підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асоціація українських банків: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aub.org.ua/>.
2. Болгар Т. М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику / Т. М. Болгар // Економічний нобелівський вісник. – 2018. – № 1. – С. 50–58.
3. Васюренко О. В. Сучасні концепції управління кредитним ризиком як основні складові процесу управління кредитним ризиком банку / О. В. Васюренко, В. Ю. Подчесова // Актуальні проблеми економіки. – 2019. – № 1 (115). – С. 170–177.
4. Великоіваненко Г. І. Моделювання кредитоспроможності позичальників комерційного банку / Г. І. Великоіваненко, Л. О. Трокоз // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2017. – Вип. 22. – С. 137–141.
5. Внукова Н. М. Аналіз інтегральних показників рівня кредитоспроможності фінансових компаній і кредитних спілок / Н. М. Внукова, М. М. Воротинцев // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. – Львів : ЛьвДУВС, 2018. – Вип. 2. – С. 258–270. – (Серія економічна).
6. Волкова Л. Методика проведения SWOT-анализа [Электронный ресурс] / Л. Волкова. – Режим доступа к ресурсу: http://market.narod.ru/S_StrAn/SWOT.html.
7. Воротинцев М. М. Аналіз динаміки та актуальності наукових досліджень у сфері оцінки ризику кредитування фінансових установ / М. М. Воротинцев. – 2018. – №11. – С.280-286.
8. Воротинцев М. М. Оценка взаимозависимости институций на рынке финансовых услуг как элемент бизнес информационной системы безопасности / М. М. Воротинцев // Information security 2015-2016 : Materials of the

International Scientific and Practical Conference (Chisinau, 3-th of March 2020). – Chisinau : ASEM, 2020. – P. 30–36.

9. Гагауз В. М. Трансформація стандартів оцінки забезпечення позичок / В. М. Гагауз // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2019. – Випуск 10. – Ч. 1. – С. 181–184.

10. Гагауз В. Н. Методы управления рисками обеспечения возвратности банковских ссуд / В. Н. Гагауз [Электронный ресурс]. – Ефективна економіка. – 2019. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.

11. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436–15>.

12. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Державний реєстр фінансових установ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/derzhavniy-reestr.html>.

14. Дехтяр Н. Особливості врахування (суб'єктивних) факторів при проведенні оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи / Н. Дехтяр, О. Дейнека, І. Боярко // Вісник Національного банку України. – 2019. – № 4. – С. 71–75.

15. Дзюблюк О. В. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку : монографія / О. В. Дзюблюк, Л. М. Прийдун. – Тернопіль : Паляниця В. А., 2019. – 295 с.

16. Жукова О. А. Оцінювання кредитоспроможності позичальника / О. А. Жукова, І. П. Грек // Регіональна бізнес–економіка та управління. – 2018. – № 3. – С. 65–71.

17. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2020 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/sekto/FK_9m_2021.pdf.

18. Зінченко О. А. Узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності категорії «кредитоспроможність» [Електронний ресурс] / О. А.

Зінченко, С. В. Святенко, В. С. Марчукова // Економіка. Управління. Інновації. – 2018. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2018_1_23.

19. Іваненко О. Статистична оцінка ефективності діяльності кредитних спілок в регіональному розрізі / О. Іваненко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2018. – № 4. – С. 44–47.

20. Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>.

21. Карапетян Т. Кредитоспроможність позичальників та методи її оцінки / Т. Карапетян // Вісник НБУ. – 2019. – № 4. – С.20–21.

22. Комплексна інформаційна система Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.kis.nfp.gov.ua>.

23. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року : Постанова правління НБУ від 18.06.2015 року № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.

24. Крупська Н. Кредитоспроможність підприємства: поняття та напрями оцінки / Н. Крупська // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – № 9. – С. 11–15.

25. Ларікова Т. В. Оцінювання кредитоспроможності позичальників банків на основі моделей ймовірності банкрутства / Т. В. Ларікова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова – 2018. – Т. 19. – Вип. 2/6. – С. 68–72.

26. Лосева С. А. Методика оценки кредитоспособности заемщика / С. А. Лосева, А. П. Бондарь // Економіка, фінанси, право. – 2018. – № 3. – С.13–14.

27. Лыкова Н. М. Направления использования моделей прогнозирования банкротства компании в целях раннего обнаружения проблемности ссуд в коммерческом банке / Н.М. Лыкова // Банковские услуги. – 2017. – № 3. – С. 22–30.

28. Маляр М. М. Інформаційна система по оцінці кредитоспроможності підприємств та інвестиційних проектів / М. М. Маляр, В. В. Поліщук // Управління розвитком складних систем. – 2017. – № 16. – С. 164–170.

29. Манжос С. Б. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника з урахуванням галузевих особливостей / С. Б. Манжос // Сталий розвиток економіки. – 2019. – № 4. – С. 351–356.

30. Мелікаєва А. М. Види кредитних ризиків у банку / А. М. Мелікаєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/melikaeva-am-vidi-kreditnih-rizikiv-u-banku/>.

31. Методика інтегральної оцінки позичальників юридичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kbs.org.ua/files/897546123456.pdf>.

32. Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>.

33. Методичні вказівки НБУ з інспектування банків «Система оцінки 201 ризиків» : Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua=v0104500-04>.

34. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 24 «Розкриття інформації про зв'язані особи» : Стандарт IASB від 01.0.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_043.

35. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансові звітність» : Стандарт IASB від 01.01.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_065/paran2#n2.

36. Мілашовська О. І. Специфіка ризиків банківського кредитування / О. І. Мілашовська, М. І. Стегней, А. В. Юркевич // Бізнес-навігатор. – 2017. – № 1(30). – С. 200–206.

37. Мічинська О. Ю. Кредитні ризики банків: проблеми управління / О. Ю. Мічинська // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2020. – №3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4857>

38. Моніторинг кредитного ризику в контексті управління конкурентоспроможністю банку : монографія / Л. О. Гаряга, Т. І. Гончарук, М. Е. Люзняк, Г. М. Чепелюк. – К.: УБС НБУ, 2016. – 325 с.

39. Муравецкий А. Н. О возможностях снижения риска кредитного портфеля. / А. Н. Муравецкий, П. А. Кунташев // Финансы и кредит. – 2017. – № 16(544). – С. 61–66.

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

41. Національний банк України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

42. Онишко С. В. Фінансовий ринок в системі джерел фінансового забезпечення інноваційно-орієнтованого розвитку України / С. В. Онишко, С. В. Онишко // Науковий вісник Полісся. – 2020. – №2. – С. 122–126.

43. Осташ С. В. Кредитна політика комерційного банку та оцінка кредитного портфеля банків України / С. В. Осташ // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2018. – № 3 (44). – С. 117–121.

44. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nssmc.gov.ua>.

45. Положення про Державний реєстр фінансових установ : Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг № 4368 від 28.11.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2161-13>.

46. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page4>.

47. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343–XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

48. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

49. Про затвердження Методичних рекомендації щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

50. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 р. № 351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua/document/download?docId=33378802.

51. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/page>.

52. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 13.05.2001 р. № 1375 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.

53. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 р. № 679–XIV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>.

54. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96–ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96>. 208

55. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» : Закон України від 20.07.2014 р. № 2664–III. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

56. Руда О. Л. Кредитний ризик та фактори, що на нього впливають / О. Л. Руда // II Міжнародна наукова інтернет-конференція «Інновації та традиції в сучасній науковій думці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/ruda-ol-kreditniy-rizik-ta-faktori-scho-na-nogo-vplivayut/>.

57. Семко В. М. Роль ринку міжбанківського кредитування у забезпеченні розвитку банківської системи / В. М. Семко // Фінансовий простір. – 2019. – №1(17). – С. 257-261.

58. Смолева Т. М. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників банками України / Т. М. Смолева // Финансы, учет, банки. – 2019. – № 1. – С.241–245.

59. Тарасова К. І. Методологічні засади кількісної оцінки ризиків / К. І. Тарасова // Наукові записки. – 2018. – №23. – С. 367–372.

60. Терещенко О. О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці / О. О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2017. – № 9. – С.4–8.

61. Управління ризиками банків : монографія у 2-х т. – Т. 1. Управління 211 ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова, д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2017. – 283 с.

62. Фінансові інструменти : Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9) від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_016.

63. Фридинський В. А. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників / В. А. Фридинський, Я. Ю. Потолова // Вісник НТУ «ХПІ». – 2018. – № 64. – С. 3–6.

64. Чайковський Я. Напрями вдосконалення методики аналізу кредитоспроможності боржника – юридичної особи / Я. Чайковський // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2018. – №19. – С. 176–188.

65. Чернов В. Г. Методика оценки кредитоспособности заемщика, основанная на нечетко множественной математической модели / В. Г. Чернов,

A. B. Илларионов // Materials of final international scientifically–practical conference “The Science: theory and practice”. Vol 10. – Dnepropetrovsk. – с.55–60.

66. About PEARLS // World Council of Credit Unions : official website [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.woccu.org/financialinclusion/pearls/aboutpearls>.

67. Altman E. I. Predicting Financial Distress of Companies: Revisiting the Z–Score and Zeta Models, 7/2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pages.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf>

68. Fundamentals of Non Bank Financial Institutions Credit Risk Analysis // 214 Moody’s : official website. – Mode of access : <http://www.moodyanalytics.com/~media/Brochures/Professional-Services/Professional-Development/Seminar-OutlinesEMEA/2012-20-12-Fundamentals-of-Non-Bank-Financial-Institutions-EMEA.pdf>.

69. Global Non-Bank Financial Institutions Rating Criteria // Fitch Ratings : official website. – Mode of access : www.fitchratings.com.

70. Jackson P. Regulatory and economic solvency standards for internationally active banks / P. Jackson [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bis.org/bcbs/events/b2eajps.pdf>

71. Kavun S. V. Credit Risk Assessment for Financial Institutions Activity / S. V. Kavun, M. M. Vorotyntsev // Journal of Finance and Economics. – 2020. – № 4. – P. 142–150 (СИИА).

72. Nonbank Financial Institutions Rating Methodology // Standard & Poor’s : official website. – Mode of access : <http://www.nortonrosefulbright.com/files/insurance-regulation-in-japan-71906.pdf>.

73. Sandstrom A. Solvency: Models, Assessment and Regulation [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.amazon.co.uk/Solvency-Assessment-Regulation-Arne-Sandstrom/dp/1584885548>

74. Sorak L. Use of financial indicators in the creditworthiness /L. Sorak , S.Urosevic // Economics management information technology. – 2018. –№ 4 – P. 194–201.

75. Studies on the Validation of Internal Rating Systems // Basel Committee on Banking Supervision : official website. – Mode of access : [http://www.bis.org/publ/bcbs_wp14.pdf/](http://www.bis.org/publ/bcbs_wp14.pdf)

76. The New Basel Capital Accord. Third Consultative [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bis.org/bcbs/cp3full.pdf>.